

NAŠE PLANINE

MJESEČNIK PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

GODINA VI.

1954

Broj 3

Hamdo Tabaković, Sarajevo

Uz Sutjesku na Volujak

Malo je koji tok rijeke tako romantičan kao što je to slučaj sa Sutjeskom. Dug je oko 34 km sa visinskom razlikom od 1060 metara između izvora i ušća.

Sutjeska izvire na zapadnim ograncima planine Vlasulje, pod vrhom Kukom na visini 1530 metara nad morem, a utiče u Drinu u blizini sela Bastaša 5 kilometara niže Šćepan polja (mjesto gdje se sastaju Piva i Tara).

Većim dijelom njen korito je duboko urezano među planine i to s desne strane Volujkom, ograncima Maglića i Čureva, a sa lijeve Tovarnicom i ogranicima Zelengore. Narocito joj je lijep prodor između Volujaka i Tovarnice koji je dubok nekoliko stotina metara, a mjestimično širok tek oko 20 metara. Po tome mjestu — sutjeski, dobila je i svoje ime. Čisto bijele stijene ovih masiva, zelena bukova šuma u nižim i borova u višim predjelima, još više uljepšava ovaj kraj i ovu plahovitu neobuzdanu rijeku, koja je strašna naročito u proljetne dane kada se tope duboki snjegovi na Magliću, Volujaku, Zelengori i drugim planinama njenoga sliva. U tome je pomažu i njeni pritoci, naročito Sušnički potok, Peručica i Rčavka. Tek od Tjentišta naniže Sutjeska protiče kroz lijepu nizinu skoro do samoga utoka u Drinu.

U davna vremena tokom Sutjeske prolazio je glavni karavanski put prema jugu, koji je vezao Bosnu sa Hercegovinom i Dalmacijom. Promet je doskora vršen najprimitivnijim sredstvima — pješke ili konjima, a danas već se čuje zvižduk lokomotive, koja novom prugom dolazi do Igoča. Pruga je i dalje trasirana preko Popova Mosta do više Tjeništa. Od kolikog je značaja ova pruga ne treba govoriti. Ona će povezati ove lijepe krajeve sa ostalim svijetom, omogućiti će eksploraciju svih bogatstava koja se nalaze ovdje, na ovim terenima, a ljudima olakšati život.

Osvanuo je vedar i veoma hladan novembarski dan, ali bez snijega. Kolona od 11 alpinista, članova Alpinističkih odsjeka PD »Ozrena« i »Sarajeva« krenuli su od Foče preko Broda na Drini, Igoča, Popova Mosta, Tjentišta, Suhe, Trnovačkog jezera na vrh Volujaka 2337 metara, da tamo u čast 29. novembra postave željeznu kutiju sa knjigom za upis i štambiljem. Pored toga, spomen knjigu sa knjigom za upis posjetilaca i štambiljem, postavit će na grobu legendarnog junaka sa Sutjeske, Save Kovačevića.

Zora nas je dočekala u Igoču dokle smo došli radnim vlakom po novoj pruzi, a odatle natovarenim teškim naprtnjačama i opremom krenuli dalje. Pred

nama se dično uzdiže Treskavac obasjan prvim zracima jutarnjeg sunca, a s lijeve strane nalazilo se je čuveno ždrijelo, jedini sa ove strane prolaz na Hadžića ravan i Maglić. Raspoloženje u grupi bilo je sjajno, i ako smo cijelu noć putovali od Sarajeva do Foče, odatle do Broda na Drini pješke, odakle opet dalje na otvorenom vagonu šumske željeznice.

Sutjeska je bila mirna i tihia sa veoma malo vode u zaledenom koritu. Nekoliko spomenika podignutih prošle godine bili su vidni svjedoci događaja koji se ovdje odigraše.

Prijelaz preko Sutjeske

U lipnju mjesecu 1943. godine uspio je neprijatelj opkoliti naše jedinice i taj obruč prolazio je baš ovuda. Naši borci bili su premoreni neprestanim potkretnima, veoma slabo opremljeni, dok su neprijateljske jedinice bile mnogo nadmoćnije, svježe i vrlo dobro opremljene najsavršenijim oružjem, a usto potpomagane avijacijom. I tu na obalama Sutjeske, koja je tih dana proticala mutna i krvava, dogodilo se ono za zdrav razum nemoguće. Naša vojska izvojevala je sjajnu pobjedu, probivši neprijateljski obruč. Na čelu svoje divizije poginuo je njen komandant Savo Kovačević, poginuli su mnogi hrabri borci, koji uzidaše svoje živote u temelje naše slobodne i demokratske socijalističke domovine. Malo više Tjentišta nalazi se zajednička grobnica 840 boraca, a gore, niže nekadašnjeg sela Krekova koje je zbrisano sa zemljine površine, nalazi se grob Save Kovačevića.

I danas su odjekivale eksplozije, ali ne od topova i mitraljeza nego od mina kojima se probijala trasa nove pruge što se gradi uz Sutjesku. Vodila se borba sa prirodom, sa onim tvrdim kamenom kroz koji se probijala Sutjeska. Uskoro će ovuda proći i prvi vlak gdje se nekada i pješke teško prolazilo.

Od Igoča put je vodio uz samu Sutjesku, preko Popova Mosta do Tjentišta, kada smo lagano ulazili u kanjoj. Od Tjentišta ovamo više ne postoji nijedan most. Prelaz preko rijeke vrši se preko oblih balvana vrlo slabo postavljenih koji su danas bili prekriveni slojem leda. Hodanje po njima bilo je dosta teško i svakog časa mogli smo se naći u hladnoj rijeci.

Napokon smo došli do Suhe. To je malo plato na kojem se nalazi nekoliko kućica i tu se odvajaju putevi, jedan daljim tokom Sutjeske prema Gacku, a drugi, koji skoro i ne postoji, koritom Sušničkog potoka prema Trnovačkom jezeru.

Zaledeno Trnovačko jezero — U pozadini Maglić

Poslije konaka kojeg smo proveli u Suhoj, oslobođeni od suvišne hrane i opreme krenuli smo dalje. Prolaz je bio mjestimično veoma težak kroz ovu prašumu. Često puta morali smo krčiti ili penjati se preko velikih oborenih stabala, koje je stihija vremena povaljala. Korito potoka na većini mjesta bilo je suho, tek ponegdje nailazili smo na vodu koja se brzo gubila u suhom zemljištu. Vrijeme je bilo veoma lijepo i pogodno za pješačenje. Inje koje se uhvatilo po drveću i travnatom zemljištu stvaralo je veoma lijepo slike. Sa obje strane, skoro okomito uzdizali su se masivi Volujaka i Maglića. Za nešto oko 3 sata bili smo na Suhoj jezerini, lijepom velikom proplanku, odakle smo nakon kraćeg odmora nastavili put do Trnovačkog jezera gdje smo stigli za pola sata. Jezero se nalazi na visini od 1500 metara i bilo je potpuno zamrznuto. Put smo morali odmah nastaviti zbog kratkoće vremena preko Trnovačkih koliba, desno grebenom Volujaka na sami vrh. Svakog časa imali smo sve ljepše poglede. Dolje Trnovačko jezero uključeno među Maglićem, Biocem i Volujakom bilo je kao biser u ovoj divljini. Sa vrha na koji smo stigli za

3 sata od jezera vidik je bio veličanstven. Doživjeti ovu ljepotu stvarno je vanredna prilika i nesvakidašnji događaj u ovom vremenskom periodu u planini. Cijeli južni dio od Volujaka bio je prekriven maglenim morem, dok sjeverno od njega bilo je veoma lijepo i čisto, predjeli su se vidjeli kao na dlanu obasjani slabim novembarskim suncem.

Lelija, Zelengora, Jahorina, Klek, Romanija, Maglić, Bioč, Durmitor, a tamo iz maglenog mora probijali su vrhovi Prenja i Čvrsnice, sve je bilo tako blizu, na dohvati ruke. Svi su stajali i nijemo uživali u ovom vanrednom prizoru.

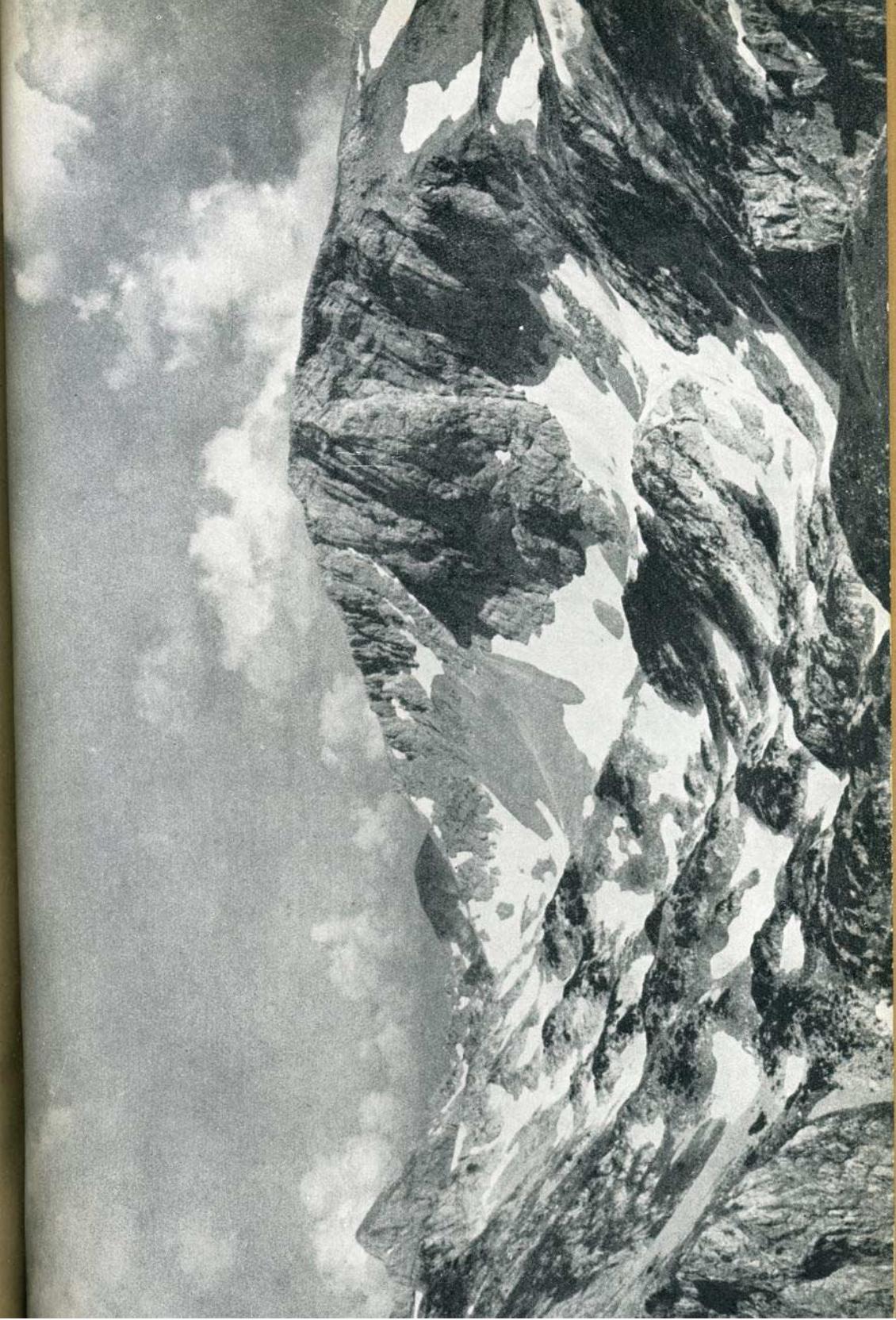
Trnovačko jezero sa Volujaka

Na današnji dan prije 10 godina položeni su u Jajcu prvi temelji našoj socijalističkoj domovini i uz velebne svečanosti naši radni ljudi slave ovaj veliki dan. Mi smo im se pridružili i evo ovdje na 2337 metara izvršivši svoj zadatak, gledamo na ove naše prekrasne krajeve, na ove visoke planinske masive, koji su vječiti svjedoci koliko nas je žrtava koštala naša današnja sloboda. Tu je Crna Gora, Bosna i Hercegovina.

Kako je divna naša domovina!

Ubrazo je postavljena kutija, napravljena piramida od kamena oko njenog temelja, udareni su žigovi u planinarske legitimacije i dnevниke, upisali smo se u knjigu posjetilaca i oko 15 sati krenuli natrag. Volujak se je okomito spustao nekoliko desetina metara na sjeveru u sipar, dok je sa južne strane postepeno opadao prema dolje. Silazili smo istočnim grebenom po slabo vidnom putu. Okolica je bogata prekrasnim terenima, stijenama i grebenima, koji čekaju na čekić i klinove alpinista.

Uskoro se i mrak spustio, ali pokret je nastavljen pa smo oko 21 sat bili u Suhoj. Bio je sladak počinak. Ispunili smo najteži dio obaveze i bez ikakvih neugodnosti vratili se u bazu-Suhu od koje ima oko 9 sati hoda do Foče. Bili smo svi sretni.

Sutradan je slijedio pokret do Tjentišta. Tu smo markirali put do Savina groba. On je smješten na malom proplanku u niskoj bjelogoričnoj šumi, odakle se pruža divan pogled na Čurevo i okolicu dokle dopire vječiti razorni šum Sutjeske koja će kroz generacije nositi sjećanja na Savu i dogadaje sa Sutjeske.

Na vrhu Volujaka 2337 m

Neobično je važno spomenuti gostoprимstvo koje ovaj narod pruža svakome. Ti ljudi koji su toliko pretrpjeli muka i zala, napuštali svoja topla ognjišta i sklanjali se pred nasiljem i zvjerstvima neprijatelja, po pećinama i šumama, a poslije oslobođenja vratili se na zgarišta i razvaline, svojim trudom i radom uspjeli su da sve obnove. Ljudi su počeli sa boljim i veselijim životom u slobodnoj domovini. Na svakom koraku dočekivani smo sa toliko razumjevanja i topline koje može da pruži naš seljak — gorštak. To se naročito istaklo u Suhoj, u kućici sa jednom malom sobicom Miloša Vujića, gdje je njih sedmoro živjelo; smjestili smo se i mi i prenoćili dvije noći.

Veliku uslugu učinio nam je i predsjednik PD »Zelengora« iz Foče koji je pored srdačnog dočeka u Foči, organizirao i prevoz šumskom željeznicom od Broda na Drini do Igoča. Time smo uštedjeli 18 kilometara pješačenja.

Spomen knjigu, knjigu za upis posjetilaca i štambilju Savina groba ostavili smo na stočarskom dobru u Tjentištu.

Povratili smo se preko sela Mešaića, najkraćim putem za Foču.

Kamionom kroz pet država

Planinarsko društvo »Rijeka« organiziralo je pod vodstvom Uroša Menegelo-Dinčića, u trajanju od 27. VIII. do 18. IX., ekskurziju u Francusku, na kojoj su sudjelovali slijedeći riječki planinari: Giti Brixi, Štefica Skočić, Mirjana Doričić, Ernest Tomšić, ing. Dodo Koko, Vilim Zafred, Egidio Gustin, Onorio Marinelli, Pino Kinkela, Pino Krešević, Boris Drašček, Mladen Kajba i ing. Ivo Gropuzzo.

Danas, nakon sedamdeset dana surovog vojničkog života punog novih uzbudjenja i utisaka, nakon mnogih marševa tvrdim cestama uz zapadnu granicu naše države, teško mi se prihvati pera da opišem doživljaje, koji mi se čine kao uspomene iz davne prošlosti, premda su se zbili pred veoma kratko vrijeme. No možda će baš stoga, sjedeći uz zemljopisnu kartu i promatrajući fotografije, moći da iznesem utiske pročišćene od suvišne primjese beznačajnih pojedinsti, ugodnih i neugodnih, koje su neizbjježive na tako dugim ekskurzijama.

Kao kroz maglu sjećam se 27. kolovoza, dana našeg odlaska: topli južni vjetar uzdigao na moru pjenušave valove, kiša sipi sitno ali neumorno, tlak beznadno nizak. Poslije podne ukrcala se naša grupica sa namjerom da proputuje pola srednje Evrope te se, kao krunu svega, popne i na njen najviši vrh. Zapravo se taj plan razvio iz skromne ideje, da se društvenim malim kamionom posjete planine Zapadne Njemačke. Zatim, po paroli »kad smo već tu, zašto ne bismo i dalje« pala je odluka da dopremo i do Mt. Blanca.

Mt. Blanc! Malo je tko od nas u času polaska gojio nade da ćemo uopće vidjeti tog opjevanog ledenog gorostasa. Dugotrajni štrajkovi u Francuskoj odgodili su naš polazak za punih petnaest dana. Konačno smo krenuli bez francuskih ulaznih viza, uz obećanje da ćemo ih dobiti 3. IX. u Innsbrucku, dakako ako dotle stigne povoljan odgovor iz Pariza, čemu smo se jedva i nadali. A zatim — sezona na izmaku, novi snijeg, nevremena, magle!

Na putu do Tržiča bili smo svi dosta tihi. U podsvijesti sam se bojao, kakav će dojam ostaviti prvo noćenje pod ovakvim okolnostima. Prema unaprijed sastavljenom rasporedu, šestoro ljudi može spavati u kamionu, dok će ostali biti u toku čitavog puta prisiljeni postavljati šatore. A postaviti šator po kiši i na mokrom tlu više je nego neugodno! Bojao sam se loših posljedica koje može ovakav početak izazvati na raspoloženje grupe, koja ipak u krajnjoj liniji nije ujednačena, niti još homogena.

No slijedećeg dana, kada smo u ranu zoru prešli austrijsku granicu preko sedla Ljubelj, raspoloženje je bilo izvrsno: zahvaljujući ljubaznosti planinara iz Tržiča, prenoćili smo u prostorijama tamonjeg planinarskog društva. Ujutro se pak guta navlaka oblaka počela razbijati, te se kroz pukotine probile sunčane zrake, oživljajući pustu kamenitu krajinu.

Strmom uskom cestom, čiji pad često prelazi i 30%, silazili smo kroz sjeverne padine Karavanki. Naš mali kamion (tehnički podaci: marka OM, model »il leoncino«, nosivost 2,5 t., pogonsko gorivo nafta), prenatrpan sa 15 putnika, 15 naprtnjaka i dalje sve po 15 kofera, cepina i ostale krame koja je neophodno potrebna za tako dugu turu, polako se teško stenujući vukao preko bezbrojnih zavoja, a mi smo sa strepnjom razmišljali, što bi se dogodilo da slučajno popuste kočnice...

Oko sredine prijepodneva sretno smo se dočepali doline sa lijepim i ravnim cestama, koje vode u Celovec (Klagenfurt) ekonomsko-politički centar Koruške. U želji da se što prije okupamo u prostranom, topлом Vrbskom jezeru (Wörthersee), nismo se ni zaustavili u gradu, već smo odmah produžili izvrsnom cestom, što stalno vodi gotovo neposredno uz jezero. Zatim smo skrenuli jednom pokrajnjom cestom do samog jezera. Na maloj livadici pred nekom privatnom kućom odlučili smo staviti po prvi puta na ispit organizaciju našeg budućeg života: uskoro je cijela livadica bila pokrivena svakojakom opremom,

Adlersruhe — U pozadini Kleinglockner

benzinska kuhala su zabrujala, a zrakom se raširio miris hrane (negdje i zagorene!).

U neposrednoj blizini ljeskalo se na suncu jezero, kao da nas je zvalo da se okupamo u njegovoj toploj vodi. No — sve su to ostale samo puste želje! Na cijelom našem putu, naročito u Austriji, duž mnogih lijepih jezera uz koja smo prošli, pratila nas je uvijek ista pjesma: »Kupanje, zabranjeno!« »Privatni posjed« »Samo za kupališne goste!... Dakle — plati, pa se tek onda kupaj! A mi smo tako malo bili raspoloženi za plaćanje...

Nije nam preostalo drugo nego da skupimo svoje stvari (to je u početku zadavalo poteškoća, no kasnije su se izučili specijalizirani »slagači«, pa je sve išlo »k'o po loju«) i da krenemo prema Lienzu na Dravi, odakle smo namjeravali poduzeti uspon na Gross Glockner.

U nadi da ćemo tamo bolje proći, skrenuli smo nešto s puta te se provezli uz Millstätter See sve do gradića Millstatt. Međutim i ovdje nas je dočekala ista sudbina. Inače ovo jezero, kao i Vrbsko, više naliči na neki morski zaljev, koji se utisnuo među visoke šumovite bregove. Uz obalu se redaju mnogobrojna

kupališta, parkovi i hoteli, čija arhitektura znatno podsjeća na gradevine duž naše istarske rivijere. Uostalom, gradio ih je isti gospodar!

Nešto prije sumraka stigli smo u Lienz, turistički gradić na Dravi, iznad koga se strmo uzdižu bijeli stjenoviti vrhunci Linških Dolomita. Među bezbrojnim luksuznim limuzinama i udobnim autobusima jedva smo našli mjesta da parkiramo naš kamion, kako bismo se mogli malo prošetati gradom.

Uskoro smo primijetili da je naše vozilo, sa svojim klupama i opsežnom prtljagom, pobudilo veliku pažnju i da je privuklo mnoge znatiželjnjike, otprije like onako, kako bi to kod nas učinio kakav auto nesvakidašnje luksuzne opreme. Baš su tamo ljudi nesnalažljivi! Nikako ne mogu shvatiti da je i kamion vrlo pogodno sredstvo za prijevoz ljudi oko svijeta, i da se njime može relativno udobno proći više od 4.000 kilometara bez defekta... Doduše, ulazak i izlazak zahtijevaju pomalo akrobatske vještine, no na to se mladi ljudi i još k tome sportaši brzo priviknu.

Bližila se noć, trebalo se pobrinuti za noćenje. Izvezli smo se iz grada da bismo našli pogodnu livadu za logorovanje. Ali, eto opet neprilike! Livada smo doduše našli dovoljno, no i one su »Privatbesitz«, pa o logorovanju nema ni govora. Međutim, tu nam je došao u pomoć novi pojam, koji nas je pratio na cijeloj našoj turneji, sa svim svojim dobrim i lošim stranama, a to je — »Camping«.

Zadnjih godina, po uzoru na Ameriku, silno se u cijeloj zapadnoj Evropi raširilo putovanje sa noćenjem u prirodi. Na stotine pojedinaca, parova i cijelih porodica putuje automobilima, motorima ili rjeđe biciklima. Sa sobom nose šatore sa svom potrebnom spremom, benzinska kuhalja i ostali pribor. Kada se približi noć, zaustavljaju se na pogodnom mjestu, razapinju šatore, skuhaju hranu i prespavaju. Drugog dana sakupe svoje »krpe« i kreću dalje. Ovakvih se inostranih »camping-turista« sve više viđa i u našim turističkim centrima. Međutim, između »kempiranja« kod nas i vani postoji jedna bitna razlika i to u tome, što je kod nas priroda više-manje besplatna, dok se na zapadu prodaje kao u apoteci. Od silnih »Privatbesitza« mogao bi se čovjek voziti do iznemoglosti, a da ne bi našao kvadratnog metra tla, na kome bi smio razapeti šator i malo se opružiti. Ali i tome je doskočio ljudski um, kad je izmislio — »Camping organizaciju«!

Već 1932. godine osnovana je u Sachsenheimu (Nizozemska) Međunarodna camping federacija, koja svake godine organizira kongres u drugoj državi. Do danas se ona razvila u impozantnu organizaciju FICC (Fédération Internationale de Camping et de Caravanning) sa sjedištem u Parizu, u koju su učlanjene sve nacionalne camping organizacije. Te organizacije imaju zadatku da u okolici svih turističkih mesta (da ne kažemo baš u okolici svih mesta) urede površine na kojima se može »kempirati«. Položaj tih terena opisan je u mnogim priručnicima, vodičima i godišnjacima, koji izlaze na raznim jezicima. Kad se čovjek približava jednom turističkom mjestu, nailazi odmah na strelice, na kojima u Austriji piše »Camping Platz«, u Francuskoj »Terraine de Camping«, a u drugim zemljama vjerojatno kakva slična kombinacija tamošnjeg jezika i čarobne riječi »Camping«.

Dobre strane takvih »organiziranih« logorišta su: pitka voda, kante za smeće i nužnici, a loše strane: naplaćuje se stanovita taksa za noćenje (najlošija loša strana) i čovjek često u takvom »gradu šatora« osjeća vrlo malo prirode, a osim toga ne smije niti zapaliti onako lijepo između dva kamena vatricu, pa malo ogrijati prozeble kosti, nego mora kuhati skromnu večeru na kakvom

smrdljivom benzinskom ili petrolejskom kuhalu, kojima je obično zajednička osobina da slabo ili nikako ne funkcioniraju ...

Vratimo se sada opet malo našem putovanju! Uskoro smo naišli na prvu oznaku: bijela drvena strelica, na njoj crni stilizirani »wigwam« i natpis »Camping«. Krenuli smo pravcem koji nam je ona pokazivala i uskoro smo

Preko ledenog skoka

Foto: E. Tomšić

stigli na cilj: iza jedne benzinske stanice ograđen prostor i na njemu već nekoliko šatora. Uvezli smo se i postavili šatore na sloju drvene vune, koju smo dobili od čuvara (takav nam se slučaj nije više dogodio!).

Ujutro smo se probudili prozebli. U dolini, koja je nekada bila ledenjačko jezero, ležala je magla, tako da su nam šatori bili potpuno mokri. Brzo smo sakupili stvari i krenuli prema Heiligenblutu. Preporučam putnicima, koji bi ubuduće došli pod sličnim okolnostima i sa sličnim namjerama kao i mi u ovaj kraj, da radije odu noćiti nešto više prema Heiligenblutu, gdje uz cestu ima također veći broj terena za kempiranje, jer je dno doline u kojoj se nalazi Lienz za vedrijih noći često u magli, dok se nešto viši tereni nalaze izvan nje.

Heiligenblut je turističko mjestance i autobusna stanica na početku majstorski izvedene autostrade, koja vodi jednim krakom do Doma Franje Josipa iznad ledenjaka Pasterze, a drugim krakom do Zeller Seea, a koja je vlasništvo

»Grossglockner Hochalpenstrasse A. G.« Par kućica, nekoliko trgovina i pensiona, obavezni »Post-hotel« i karakteristična crkva sa gotskim tornjem, to je sve što ovdje upada u oči. Pozadinu svemu čini vrh Gross Glocknera, što se diže iz nepreglednih ledenih i snježnih ploha kao neki raspucani, crni zub (na razglednicama, koje se mogu ovdje kupiti, približio je nadobudni »fotomonter« Glockner tako blizu mjesta, da završetak ledenjaka Pasterze stidljivo proviruje čak ispod crkve!).

U crkvi, u kojoj je vrijedno pogledati pozlaćeni oltar iz XV. stoljeća od majstora Pachera, nalaze se i posmrtni ostaci za mene do tada nepoznatog, no prema tamošnjim natpisima veoma uvaženog i glasovitog ratnika i mučenika sv. Bricciusa, koji se proslavio po tome, što je nakon smrti pet puta turao nogu iz groba i što vještим trgovcima donosi lijepih para od bogatih i lakovjernih turista. Oko crkve nalazi se groblje, na kome su zakopane mnoge žrtve planina. Ovdje se nalazi grob i poznatog alpiniste Pallavicinija, koji je prvi savladao ledeni žlijeb između Malog i Velikog Glocknera (»Pallavicini Rinne«).

Očito je bilo da je turistička sezona već na izmaku. Premda su širokom cestom milile još velike skupine automobila, ipak to nije bilo niti slično prometu u jeku sezone, kada se cestom vuče gotovo neprekinuta kolona raznih vozila, koja plato ispod Doma Franje Josipa nije u stanju primiti, pa se moraju gotovo bez zadržavanja vratiti u dolinu. Sve to nije niti čudno, ako se uzme u obzir da su prije našeg dolaska vladale dugotrajne kiše, te je i Gross Glockner bio sav zavijen u svježi snijeg. Da je kapacitet same ceste kao i hotela danas već pre slab za veliki promet, svjedoče nam intenzivni radovi, koji se izvode na proširenju ceste i izgradnji novih objekata.

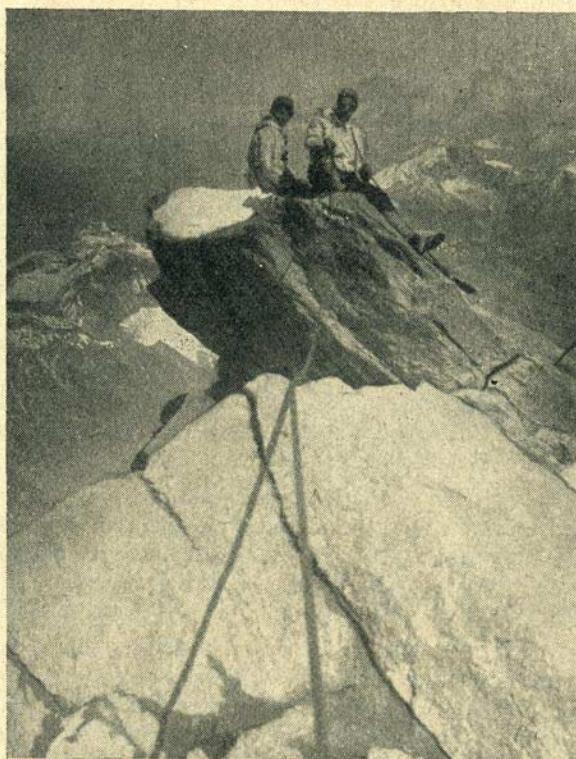
Da bismo izbjegli troškovima parkiranja ispod Doma Franje Josipa, ostali smo noćiti u Pasterzenhausu (2.155). Nakon kratkog pregovora uspjeli smo kod upravitelja postići prihvatljivu cijenu, tako da smo za dvije noći bili osigurani za noćenje i bez naših šatora. Smjestili smo se na skupnim ležajevima u potkovlju ove velike, sada sasvim prazne kuće.

Do noći je bilo još dosta vremena, pa sam se sa manjom grupicom otputio sve do Hofmannshütte, gdje sam prije dvije godine proveo nekoliko ugodnih večeri. Vrijeme je bilo krasno, bez daška vjetra. Sjeo sam na klupu i promatrao impozantne vrhunce, blistave ledenjake i rastrgane stijene... Obuzeo me je čudan nemir, neka neodređena nostalgija, kakva me uvijek obuzima kad se sjećam prošlih dana i doživljaja... Koliko puta mi je neki naoko beznačajni detalj, kakva jela na Medvednici ili kamen na Platku probudio sjećanje na davne samotno provedene dane oko Maglića, na šetnje durmitorskim grebenjem i pašnjacima ili na vesele časove provedene u čvrsničkim goletima. Na lijepe dane, kada sam još raspolagao vlastitim vremenom. Onda me spopadne želja da ponovo obidem sve te krajeve, da zavirim u njihov svaki i najskriveniji kut, da navezan na uže sa svojim starim drugovima ponovo prođem svim onim teškim putevima, detalje kojih sam već davno zaboravio, no sa kojih su mi u nezaboravnoj uspomeni ostali napor, uzbuđenja i konačno ono neopisivo zadovoljstvo i sreća, kada sam fizički iscrpljen stupio na vrh nakon uspješno završene borbe.

Sunce na zalazu obojilo je žarkim rumenilom snježne glavice i raspucane ledenjake. Dugo sam još sjedio i promatrao ledene skokove Teufelskampa, na kojima sam proveo mnogo lijepih i uzbudljivih časova.

Tek hladan vjetar koji je počeo duvati sa vrhova, prenuo me je iz uspomena... Kada smo se spustili do kuće, već je bio sumrak.

Slijedeći dan prošao nam je u usponu na vrh Gross Glocknera. I danas još žaum što smo radi štednje vremena izveli taj uspon u jednome danu. Kada smo se predveče, teško »rasklimanih« nogu vraćali preko valovite Pasterze, malo tko je od nas bio u stanju da doživljava veličanstvenost prirode: visokih, krvalih vrhova, koji su se ponosno dizali iznad mistične plavičaste maglice, što se

Na grebenu Gross Glocknera

Foto: E. Tomšić

počela sakupljati u kotlini ledenjaka. To nije bilo ni čudno, ako uzmemo u obzir da se Pasterzenhaus nalazi na visini od 2.155 m., dok je vrh Gross Glocknera visok 3.797 m. Sva je ta žrtva bila prinesena na »oltar Mt. Blanca«, koji nam se činio kao neka daleka neostvariva želja, ali je ipak u podsvijesti bio misao vodilja svih naših djela.

Unatoč svih napora, ostat će mi u vječnoj uspomeni izlazak na sedlo ispod Adlersruhe, kada nam se u daljini iznad sloja bijelih oblaka pokazao cijeli lanac Dolomita, čiji su vrhovi bili tako jasni, da se činilo da ih čovjek može rukom dohvatići, kao i elegantno penjanje po izloženom zaledenom grebenu do vrha Glocknera.

Kada se u mrkloj noći naša »sedmorka« dovukla do Pasterzenhausa, dočekali su nas ugodno ispruženi u blagovaonici uz čašu pive Dodo i Uroš, koji su se umorni i ispečeni od sunca vratili sa Johannisberga (3.460 m), kao i ostali,

koji su proveli ugodni dan na Oberwalderhütte (2.973), prvi put u carstvu vjećnog snijega i leda.

Slijedećeg dana (31. VII.) krenuli smo rano još prilično pustom autostradom, u namjeri da do podne stignemo u poznato kupalište Zell am See. Cesta vodi većim dijelom kroz dosta puste i nezanimljive krajeve, gdje jedino ledenjaci ispod Gross Glocknera daju u pozadini nešto života jednoličnoj slici. Uskoro su nas počeli prestizavati automobili, pa cijelog dana nismo više uspjeli pobjeći vrevi svih vrsti motornih vozila.

Prošavši kroz dva tunela, stigli smo do širokog platoa ispod vrha Edelweisspitze (2.571). na koju vodi ogranak ceste. Kako je na tome ogranku bio zatvoren promet za autobuse (a mi smo naše vozilo samosvijesno nazivali autobusom, što nam često nisu vjerovali), iskricali smo se na podnožju i pošli stazom na desetak minuta udaljeni vrh. Ovdje se bez ikakvog napora može popeti na vrh visok kao naš Grintavec, popiti tu dobro pivo i još dobiti žig! (To je nešto za lovce na žigove!). Na platu vrha postavljen je na nogarima veliki dalekozor, kojim se može razgledati panorama. A pogled sa vrha je zbilja lijep: kao na nekoj pozornici proteže se cijela Glockner-skupina, od Gross Glocknera do Gr. Wiesbachhorna, koji dominira nad dolinom Zeller Seea. Sa ovog mjeseta pokazuje se on u posve novoj slici: zeleni pašnjaci prelaze postepeno u razlomljene crne skokove da završe u strmoj zaledenoj piramidi, koja se onako karakteristično izdiže gledana sa Gross Glocknera. Uz vrh piramide, kao da ga je ovamo prilijepila ruka nekog zlobnika, neprestano se, i za najvedrijih dana, vuče sivi kuglasti oblak.

Sišli smo s vrha i krenuli dalje strmom cestom u dolinu, preko bezbrojnih zavoja, od kojih je svakome nemirni ljudski duh nadjenuo ime, broj, odredio nadmorsku visinu i o tome obilno izvijestio turiste pomoću bezbrojnih ploča, pločica i strelica.

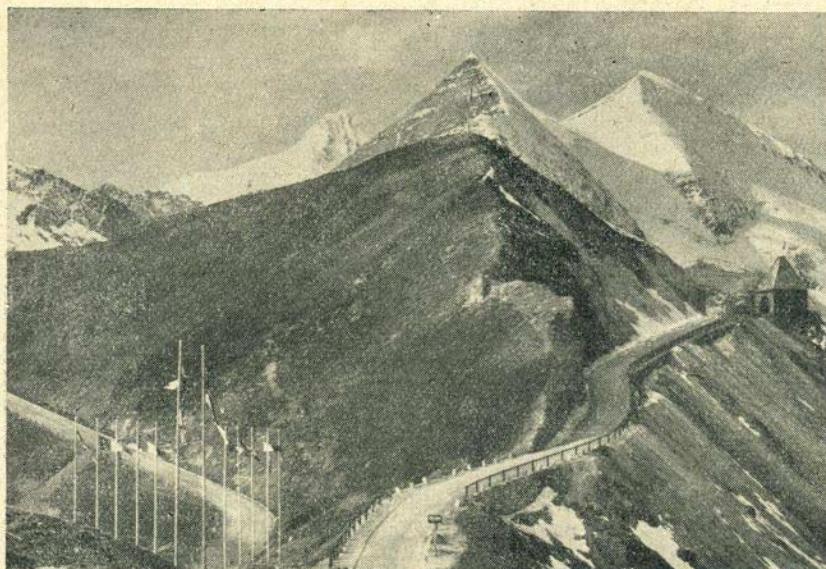
Dosada goli pejsaž poprima ovdje uskoro drugu sliku: bujni pašnjaci sa bezbrojnim šarenim cvijećem, grmoliki klekovi borovi, a zatim visoki i vitki ariši... Bio je pravi užitak nečujno kliziti izvrsnom cestom, odmarati na zelenoj okolini oči, umorne od blistavila snijega i pustih litica, te udisati punim plućima zrak zasićen ozonom.

Oko podneva stigli smo preko Brucka u Zell am See, gradić sastavljen pretežno od restorana, hotela i trgovina. Između jezera i grada, uz samu obalu, neugodno se utisnula željeznička pruga. Jezero prostrano i mirno, okruženo neprekinitim nizom vila, hotela i kupališta, te pločice sa već poznatim sadržajem: »Privatbesitz«, »Baden verboten«. Obišli smo autom cijelo jezero i kad smo zatvorili krug, stali smo na mjestu, gdje se ograda smilovala te ostavila uz cestu desetak kvadratnih metara slobodnog prostora, da malo protegnemo ukočene udove i onako zaprašeni nešto založimo.

Sve ove životne nedaće stvorile su kod nas odluku, da još istog dana stignemo u Salzburg, te da se ondje zadržimo cijeli dan, kako bismo bar površno mogli razgledati taj znameniti grad. U ovome dijelu Austrije, grubo rečeno između Zell am Seea i Salzburga, utisnuo se uski pojaz teritorija, koji pripada Zapadnoj Njemačkoj. Ako čovjek želi stići najkraćim putem u Salzburg, mora presjeći taj »jezik« Njemačke. Kako se ne bi tom prilikom poništile vize, ispunjavaju se na granici posebne tiskanice, koje omogućuju dvosatni boravak u Njemačkoj bez nekih posebnih formalnosti. Međutim, pogranični organi imaju

rijetko prilike izdati takve isprave, budući da stanovnici većine zapadnoevropskih zemalja za prijelaz iz jedne države u drugu uopće ne trebaju vize.

Kasno poslije podne, nakon jednosatnog zadržavanja u njemačkom gradiću Bad Reichenhall, nedaleko zloglasne Hitlerove rezidencije Berchtesgaden, stigli smo u Salzburg, u američkoj okupacionoj zoni. Odmah smo potražili »Camping«, te smo ga i našli u dvorištu prenoćišta organizacije »Jugendherberge«, koja bi po sadržaju odgovarala našem Ferijalnom savezu, samo što ima

Gr. Glockner — Hochalpenstrasse

više internacionalni karakter. Ovdje omladina svih nacija nalazi za minimalne novce prenoćište i hranu, što u znatnoj mjeri olakšava putovanje i upoznavanje raznih krajeva. Neki od »omladinaca« (bilo ih je i prilično poodmakle dobi) putuju biciklima, neki vlakom, a mnogi i »autostopom«. Taj sistem, kod koga čovjek putuje zaustavljajući razna vozila na cesti, ima više pobornika na Zapadu. Tamo je i lako provediv, jer čovjek mora imati baš »peh«, da ga od hiljada automobila koji dnevno prolaze cestom niti jedan ne će povesti.

Nakon večere pošli smo na šetnju kroz svijetle i bučne ulice grada. Kroz središte protiče rijeka Salzach, preko koje vode mnogi mostovi. Veliki broj crkava, spomenika i na vrhu strmog brežuljka tvrđava, daju glavno obilježje ovome gradu. Noću su zidine tvrđave osvijetljene reflektorima dok je brdo u mraku, pa izgleda kao da tvrđava lebdi u zraku, te cijela slika daje dojam nečeg fantastičnog i nezemaljskog. Mnogo »zemaljskih« djeluju, međutim, automobili američke vojne policije (MP), koji uz paklenu larmu sirena, ne poštujući nikakvih prometnih propisa, često projure kroz gradske ulice.

Cijeli slijedeći dan upotrebili smo za razgledavanje grada. Premda je sezona bila već poodmakla, sunce je nemilice palilo, a zrak je bio užaren kao usred ljeta. Jedino je u sjeni prostranih crkava bilo tiho i hladno. Na glavnom trgu ispred katedrale radnici su lijeno razvaljivali tribine ljetnjih igara »Festspie-

le«. Bježći pred suncem počeli su oni rušiti klupe na strani trga, koja je bila u hladu. Na suncu izloženoj strani sjedila je pak velika grupa Nizozemaca i strpljivo slušala viku »cicerona«, koji im je tumačio povijest te crkve.

Prema raznim putopisima očekivao sam da će u tome gradu, rodom mjestu Mozarta, na svakome koraku u bilo kojem obliku susretati lik tog velikog kompozitora. Međutim, mislim da su ti putopisci ipak malo pretjerali. Osim Mozartove rodne kuće i muzeja, zatim Mozart-bombonijera i jedne slastičarnice »imena Mozarta« nisam ništa više primijetio u tome smjeru.

Poslije podne povezli smo se uspinjačom na tvrđavu, odakle se pruža prekrasan pogled na cijeli grad i okolicu. Na samom vrhu tvrđave održava se međunarodna ljetna akademija likovnih umjetnosti. U prostranim prostorijama sve je puno crteža, akvarela i glinenih skulptura. Svugdje vlada pravi umjetnički nered.

Kasno poslije podne vratili smo se u logor, umorniji nego poslije ne znam kakve ture u brdima.

Približavao se 3. IX., dan na koji su bile usredotočene sve naše misli i želje. Naime, toga se dana imala donijeti na francuskom konzulatu historijska odluka, hoćemo li dobiti vize, ili ćemo sve ostale dane biti prisiljeni provesti u Austriji. 2. IX. krenuli smo stoga za Innsbruck. Najprije jedan komad istim putem kroz Njemačku, a zatim smo kod mjestanca Lofer skrenuli gotovo pravo u smjeru zapada, sve do Innsbrucka.

Bila je to nezaboravna vožnja. Nebo vedro, gotovo bez oblačka. Od ranog jutra do kasnog poslijepodneva redali su se pred nama kao na filmskoj vrpci sve nova mjesta, nove planinske skupine, novi pejsaži. Sve čisto, lijepo i uredno. Gotovo imponira čovjeku s kolikom upornošću i smisлом za red iskorisćeuje Austrijanac svaki pedal obradivog tla.

Velikim dijelom vodi cesta neposredno uz podnožje poznate skupine Kaiser Gebirge, kolijevke modernog alpinizma, ekstremnog penjanja u suhoj stijeni. Uz tu su skupinu usko povezana imena Dülfera, Solledera, Preussa i ostalih najboljih svjetskih penjača. Iskreno priznajem da sam ostao pomalo razočaran. Kao penjač, sa interesom sam pratio nazubljene tornjeve i grebenje, glatke i strme stijene. Sve mi je nekako ipak više naličilo na neko penjačko vježbalište, gdje na razmjerno malim stijenama može čovjek pokazati svu svoju akrobatsku vještina. Međutim, manjka ovdje potpuno svaka impozantnost i veličanstvenost svojstvena našim Alpama, sa dubokim zelenim dolinama i moćnim, masivnim vrhuncima, od kojih svaki za sebe predstavlja čitav jedan mali svijet, jedan individuum. Sličan takav utisak učinile su na mene i mnoge druge poznate planinske skupine... Međutim, ne smijem zaboraviti da sam ih ja ovom prilikom gledao očima čovjeka, koji traži nešto lijepo i veličanstveno. Da sam se slučajno našao u njima sa užetom i klinovima oko pojasa, možda bih danas drugačije pisao.

Podvečer smo stigli u Innsbruck, u francuskoj okupacionoj zoni. Uz obalu rijeke Inn, na periferiji grada, pronašli smo prostrani »Camping-Platz«. Na ulazu u njega stoji vrlo slikovita crveno-bijela kućica u obliku velike gljive muhare, u kojoj je smješten buffet. Uz nju se diže visok stup sa zastavama svih nacija, kojih pripadnici su u toku godine posjetili logor. Uskoro nakon našeg dolaska našla se negdje u upravi i jugoslavenska zastava, pa se zatim po prvi puta u povijesti ovoga, a možda i većine »Campingu«, i ona zavijorila u nizu zastava slobodnih naroda zapadnog svijeta.

3. IX ujutro dobili smo francuske ulazne vize. Ponovno nam je dakle zablistala nuda da ćemo vidjeti Mt. Blanc. No uspjehu ekskurzije zaprijetila je nova opasnost: popodne počeli su se sa zapada valjati gusti oblaci, koji su uskoro pokrili preko 2.000 m visoke vrhove Patscherkofel i Hafelekars, što se strmo dižu neposredno iznad grada. Zrak je bio pun elektriciteta i vodene pare, te se mogla uskoro očekivati kiša, koja u ovo poodmaklo doba godine može trajati veoma dugo.

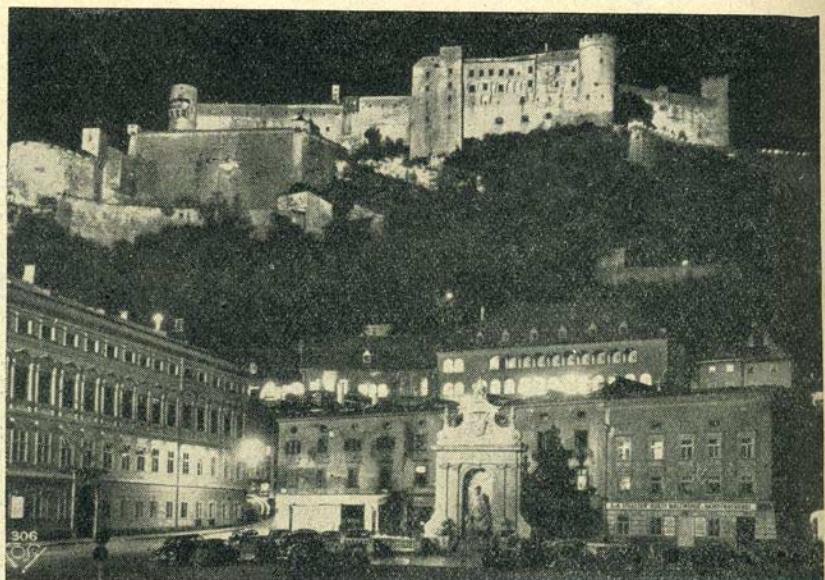
Zell am See

Slijedećeg jutra situacija nije bila ništa bolja. Još u mraku sakupili smo stvari i krenuli na zapad, sa ciljem da što prije stignemo u Bregenz na obalu Bodenskog jezera (Boden See), gdje smo imali dobiti švicarsku tranzitnu vizu. Što smo se više približavali cilju, oblaci su postajali sve prozirniji, pa je uskoro zasjalo i sunce.

Put nas je vodio kroz slikovite doline među šumovitim obroncima predgorja visokih snježnih planina. Stubaijer Alpen, Ötztaier A., Silvreta Gruppe, Fervall-Gruppe, Lechtaler A., sve to možemo na dobroj specijalki naći uz naš put. Sva su mi ta imena bila i prije poznata, no predstavljalja su za mene neke mrtve, beznačajne pojmove. Sada, kada zatvorim oči, ponovo vidim bezbrojne šumovite i stjenovite vrhunce, poredane u mnogo razno nijansiranih planova, kao na nekoj školskoj risariji vodenim bojama. A na kraju, kao pozadina sve-mu, tamni oblaci i blistavi snježanici.

Prošli smo kroz Vorarlberg, pokrajinu poznatu po njenim turističkim i skijaškim centrima, gdje gotovo svako manje mjesto ima veliku skijašku uspinjaču, a svaka druga kuća je hotel. Strmom cestom prešli smo goli i kameniti Arlberg-pass, da se spustimo u pitomu dolinu, okruženu visokim brdima.

4. IX. Bregenz. Bogato turističko mjesto na obali Bodenskog jezera, nedaleko njemačke i švicarske granice. Tridesetak kilometara daleko od njega nalazi se njemačka zračna luka Fridrichshafen, gdje je prije prošlog rata tragično izgorio golemi upravlјivi balon Graf Zeppelin sa svojim putnicima. Uz obalu jezera, nedaleko velikog kupališta, nalazi se na stupovima u vodi podignuta pozornica, gdje se u toku sezone održavaju ljetne igre, nešto slično kao u našem Dubrovniku. Još je po nečemu glasovit Bregenz: naime »Camping« se

Salzburg u noći

nalazi u jednom prostranom dvorištu, punom stabala krušaka. Cijele noći pale su nam sa stabala po šatorima zrele kruške, kojima, razumije se, nismo »praštali«. Svakako su nam one mnogo pomogle u popravljanju ishrane, a prilikom odlaska »krenulo« je sa nama i nekoliko desetaka kila tih slatkih plodova...

Ni primijetili nismo kako smo se odjednom našli na švicarskoj granici: uz široku asfaltiranu cestu stoji brklja, koja se gotovo nikada ne spušta. Uz nju natpis »Stop! Zoll« i par austrijskih vojnika. Tridesetak metara dalje druga brklja i nekoliko vojnika u urednim zelenim uniformama sa ružnim kapama tipa »maršal Foch«. Automobili prolaze gotovo bez zastoja... Još se nismo pravo ni snašli od prvih utisaka, a već se vozimo kroz predvorje Švicarske — malu kneževinu Lichtenstein kojom, pod švicarskom kontrolom, upravlja nasljedni knez. Trinaestak hiljada stanovnika ove male zemlje može se zbilja smatrati sretnima: ne plaćaju poreza i ne služe vojske! Do nedavna živio je još jedini vojnik, koji je u srednjovjekovnoj uniformi sa kopljem u ruci čuvao svoga kneza i lijepu kneginju. Sada je i on umro, te još jedino stari top, izložen na ulici Vaduza, glavnog grada Lichtensteina, podsjeća na »slavnu borbenu prošlost« ove državice.

Nakon kratkog zadržavanja u Vaduzu (cca 2.000 stanovnika), produžili smo za Švicarsku, koju od Lichtensteina praktički ne dijeli nikakva granica.

Dva dana trajao je naš put kroz Švicarsku, dva dana puna novih dojmova. Cijela zemlja izgleda kao krasno uređen park. Sve se nalazi na svome mjestu, nikakva nečistoća ne remeti općeniti sklad. Možda čak pomalo i umara ta uređenost. Čovjek rijetko gdje, izuzev možda u divljim planinama, ima prilike vidjeti prirodu u njenom iskonskom obliku.

Kneževina Lichtenstein. Tvrđava Vaduz i u pozadini Falknis (2566 m)

Ovo mi je putovanje iz temelja promijenilo pojam o Švicarskoj. Prije sam pod tim pojmom zamišljao zemlju, u kojoj se mogu vidjeti samo goli vrhunci, ledenjačka jezera, strmi pašnjaci i starinski gradovi. Danas, kada zatvorim oči, redaju se u sjećanju većinom slike prostranih pitomih dolina, širokih jezera, nepreglednih vinograda i bujnih voćnjaka, dok su mi se slike planinskih predjela daleko slabije urezale u sjećanje. Možda je tome kriv i smjer našeg puta.

Iz Vaduza pošli smo razmjerno uskom i vijugavom cestom preko visokog prijevoja te se spustili do dugačkog i dubokog gorskog jezera Walensee, čija intenzivno modra boja podsjeća na naše more za lijepih ljetnjih dana. Cesta vodi stalno u istoj razini visoko iznad jezera, gotovo na svih dvadesetak kilometara njegove dužine. Malo zatim dolazimo u pitome i ravne krajeve, među brojna jezera: Züricher See, Zuger See i Viervaldstätter See, sasvim nalik na morske zaljeve.

Oko podne stižemo u Luzern, bučan i prometan grad, smješten na obali Firvaldšetskog jezera. Široke moderne ulice, sjajni izlozi, silan promet. Kroz grad protiče nekoliko rječica, preko kojih vode mnogi mostovi. Naročito je

interesantan jedan natkriveni drveni most sa slikama, koje prikazuju važnije događaje iz švicarske povijesti.

Vrijeme nam je ograničeno, pa uskoro krećemo dalje. Nešto prije mjesta Brünig, pedesetak kilometara jugozapadno od Luzerna, skrećemo na jednu sporednu cestu te nakon toliko dana vozimo opet po prašnom tucaničkom klovuzu. Na jednoj maloj zaravni usred šume proveli smo noć, prvi put zbilja u prirodi, uz veselu logorsku vatru.

Slijedećeg jutra krećemo prije sunca. Uskoro smo opet na asfaltu. Meiringen, Innertkirchen... Skrećemo u usku dolinu rječice Aare (koja se tako često spominje u križaljkama!). Dolina postaje sve uža i kamenitija, cesta vrluda u mnogim zavojima pokraj umjetnih jezera za hidrocentrale... Sunce se tek pojavilo iza brda, kada smo već stigli na najvišu točku ceste — na Grimsel Passhöhe (2.200 m.). Svuda oko nas visoki vrhovi: s jedne strane Finsteraarhorn (4.275), a s druge Damma Stock (3.634), sa raspucanim Rhônegletscherom, ispod kojeg izvire rijeka Rhôna.

Nastavljamo put bezbrojnim serpentinama te se spuštamo do Rhône, koju više ne napuštamo sve do njenog ušća u Ženevsko jezero (Lac Léman). Široka cesta prolazi dolinom, čas uz jednu, čas uz drugu stranu rijeke. Premda se nalazimo neposredno između gorostasnih planinskih skupina Bernskih i Valiskih (Wallis) Alpa, nemamo dojam visokih planina. Dolina je široka i zelena, sve više susrećemo vegetaciju toplijih krajeva. Kad smo stigli nadomak Ženevskog jezera, kud nam je god segnulo oko vidjeli smo samo bujne voćnjake i vinograde...

Nezaboravan dojam ostavila je na mene vožnja uz Ženevsko jezero. Od Montreuxa, preko Veveya, Lausanne, Nyona do Genève, poredao se gotovo neprekidan niz kupališta, hotela i vila. Oko njih sve sami parkovi, šetališta i igrališta. Na jezeru veliki brodovi i bezbroj jedrilica. Pomalo pokunjeni vozili smo se među nebrojenim luksuznim vozilima, što su nas bez buke prestizavala na širokoj betonskoj cesti. Kasno poslije podne stigli smo u Genèvu, sjedište nekadašnje Lige naroda... Dvosatna šetnja kroz grad, posjet našem konzulatu i već žurimo na jug, da prije noći prijedemo francusku granicu...

I u Francuskoj su ceste doduše asfaltirane, no ni izdaleka glatke kao u Austriji, Njemačkoj i Švicarskoj, pa naš »leoncino«, razmažen od dobrih cesta, počinje skakati ljutito škripeći.

Prenoćište smo našli na sjeniku kod gostoljubivog starog čiče, par kilometara od glavne ceste. Kako nitko od naše grupe nije znao mnogo francuski, konverzacija se odvijala više-manje na prste, uz beskrajno mnogo nepotrebnih »oui, oui« i »non, non«. Međutim, sve to nas nije smetalo da se dobro osjećamo, da se napijemo jabučnog vina i sa svoje strane obdarimo staroga našim specijalitetima. Kada smo se počeli pomalo snalaziti, i u silnoj bujici kroz nos izgovorenih riječi naših domaćina počeli razabirati riječi poznate iz gimnazijskih dana, došlo je već vrijeme za polazak. Toga dana morali smo naime po planu stići u Chamonix, ishodištu točku za uspon na Mt. Blanc.

Rano ujutro 7. IX. krenuli smo prema Chamonixu. U dolinama se još držala magla. Zamotali smo se dobro u naše deke, samo da ne bismo morali pokriti auto krilom (celtom), pa tako izgubili išta od pogleda. Pod djelovanjem sunca magla je postajala sve prozirnija i uskoro smo ugledali vedro, tamnomodro nebo bez oblačka. Međutim, jednolično modrilo neba ipak je remetilo nešto: visoko iznad nas očrtavala se bijela pruga. U prvi čas mislili smo da je

oblak... no što smo se više približavali cilju, poprimala je ona sve određenije oblike. Počeli smo razaznavati blistave ledenjake, ispresjecane pukotine i nešto niže od njih tamne stijene, gotovo crne. Pred nama se dizao u svoj svojoj veličini i veličanstvenosti masiv vrha Evrope — Mt. Blanca!

Prijelaz Grimmsel

Gledajući silna ledena prostranstva što su se dizala gotovo 4 kilometra u visinu iznad nas, spopala me neka nervosa, neka vrst »treme«. Osjetio sam se silno sitnim i bespomoćnim. Takav osjećaj čovjek često dobiva kada planinu gleda izdaleka. Tada ona izgleda odbojna i neprolazna. No što joj se više približujemo, pokazuje se ona sve manje strašnom i sve pristupačnijom.

Nešto prije podne stigli smo u Chamonix. Pred manje od dva stoljeća malo i zabačeno alpsko selo, razvilo se sada u bogat turistički gradić, pun hotela, restaurana i trgovina u kojima se prodaju za skupe pare bezvrijedne uspomene, a za još skuplje pare vrlo vrijedni alpinistički i skijaški rekviziti. Kroz centar grada, uz samu željezničku stanicu protječe brza rječica Arve. Na glavnome trgu podignut je spomenik dvojici muževa, koji su stekli najviše zasluga u osvajanju Mt. Blanca, predstvincima dviju klasa, bez čije suradnje ne bi nikada čovjek stupio na vrh ovog ledenog velikana, naučenjaku Saussureu i pastiru-lovcu Balmatu.

Chamonix, koji danas broji oko 6.000 stanovnika, predstavlja jedan od važnih turističko-skijaških centara Francuske. Nekoliko žičanih željeznica omogućuje posjetiocima da bez ikakvog napora stignu na okolne vrhove i uživaju u prekrasnom pogledu na masiv Mt. Blanca. Upravo se dovršava i uspinjača na vrh Aiguille du Midi (3.842), koja će biti pravo čudo tehnike: njen drugi dio, od platoa Plan de l'Aiguille do vrha, bit će izведен u dužini od 2.892 metra samo sa jednim rasponom žice.

Samo mjesto leži u dnu dugačke zelene doline, koja se utisnula duboko među visoka brda: na zapadu Brevént (2.525) a na suprotnoj strani cijeli niz kamenitih izlomljenih Aiguilles (igle) te na završetku ledeni masiv Mt. Blanca. Nadmorska visina mjesta je oko 1.040 metara. Iz Chamonixa vodi i zupčana željeznička do Montanvera, do ruba Mer de Glace, jednog od najvećih ledenjaka u Alpama.

Kad smo stigli u Chamonix, postavili su se pred nas novi problemi. Prije svega trebalo je pronaći mjesto za logorovanje. Zatim nabaviti karte i kupiti ostala potrebna obavještenja za sam uspon, da bismo mogli stvoriti daljnji plan.

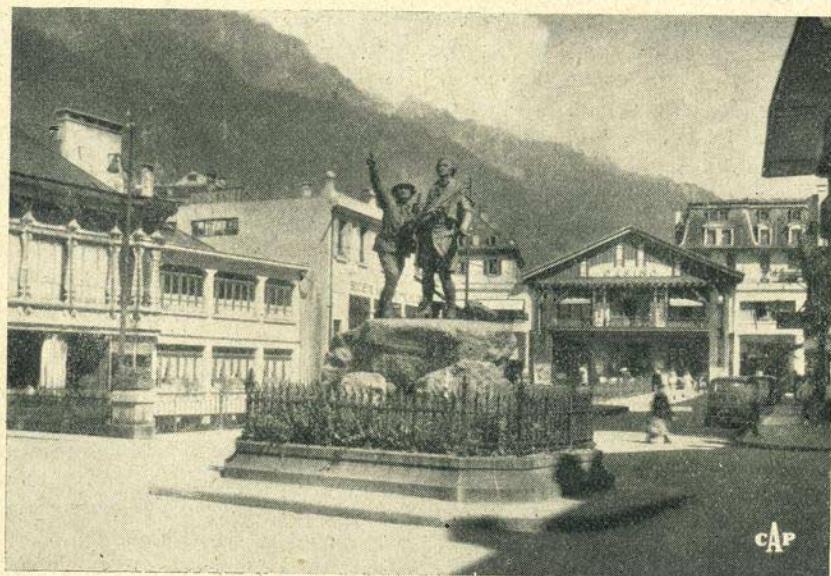
Nedaleko željezničke stanice, na šumovitim obroncima Aiguilles du Chamonix, pronašli smo logorište, koje je po svojoj ljepoti nadmašilo sva do sadašnja. Na travnatim padinama usred lijepo šumice po prvi put smo u »službenom« Campingu logorovali zbilja u prirodi. Nije ovdje bilo nikakvih ograda, nikakvih formalnosti, a i taksa koju smo platili predstavniku policije bila je više-manje formalna. No, paralelno sa time, nije ovdje bilo ni urednih nužnika niti tekuće vode. Ne može biti i vuk sit i koza cijela!

U gradu, u knjižari, našli smo veoma dobar vodič za uspon na Mt. Blanc i okolne vrhove. U njemu su toliko pregledno prikazane mogućnosti uspona, da je po mome sudu potpuno dovoljan, uz dobru kartu i kompas, da se čovjek snade i u slučaju lošijeg vremena. Na jednoj panoramskoj fotografiji načrtani su svi putevi i ostali objekti, tako da je svako drugo tumačenje nepotrebno. Iz tog vodiča saznali smo da Chamonix i nije najpovoljnije ishodište za naš uspon, pogotovo ako ne radi uspinjača od les Pèlerins do Station des Glaciers (2.407), kakav je slučaj bio i kod nas. No kako smo se već smjestili u Chamonixu, odlučili smo da prema tome odaberemo i put.

8. IX. rano ujutro krenulo nas je osmoro, pod teškim naprtnjačama, cestom prema zaseoku les Tissours, odakle počinje strmi put kroz gustu šumu vitkih ariševa. Nakon jednog sata uspona stigli smo do kolibe, mosta i konačno slapova potoka Dard. Odavde se put račva: jedan krak silazi na ledenjak Glacier des Bossoms, dok drugi nastavlja u serpentinama, neprestano u blizini žičane željeznice. Nakon nešto više od dva sata stiže se do prve stanice žičane željeznice (Station de La Para, 1.695 m). Put zatim prosljeđuje stalno u serpentinama, sve dok ne stigne do platoa neposredno ispod vrha Aiguille du Midi, gdje se nalazi i zadnja stanica do sada izvedene uspinjače (Station des Glaciers). Odavde se u neznatnom silazu uskom putanjom stiže na rub ledenjaka (Glacier des Bossoms). Tu je ujedno i kraj puta, te dalje, sve do vrha Mt. Blanca, čovjek mora sam tražiti najpogodniji put kroz vječni snijeg i led.

Prvi dio puta po ledenjaku nije ništa privlačan. Na izlomljenoj površini, ispresjecanoj bezbrojnim pukotinama, leži izmrvljeno morensko kamenje. Sve je mokro i prljavo. Najgori je sam početak. Teško nam je bilo odlučiti se kojim bi ledenim hrptom počeli usponom kroz taj labirint pukotina i tornjeva.

Međutim, nakon prvih tridesetak metara, vidjeli smo da je to prilično sve jedno i da je općenito orijentacija i kretanje jednostavno. Treba se samo držati najnižeg dijela ledenjaka, koji već i na prvi pogled djeluje kao prirodnji prolaz. Što se dalje odmiče od ruba ledenjaka, led postaje sve čišći, svuda okolo krasni tornjići, mostovi, pukotine. Površinom krivudaju bezbrojni potocići, u udubinama se stvaraju bistra zelena jezera. Svugdje žubori i klekoće voda — ledenjak živi. Tako je to usred toplog, sunčanog dana. A rano ujutro

Spomenik prvim pobjednicima Mont Blanca

sasvim je drugačije: sve je tiho i nepokretno, kao da je zaspalo začaranim snom. Samo pokatkad zatutnji po koji kameni usov, ili zapraska ledeni toranj koji se srušio.

Glacier des Bossons naliči na neki dugački zašiljeni jezik, koji se korijenom drži za stijene Aiguille du Midi i Mt. Blanc du Tacula, dok se šiljatim vrhom spušta u dolinu, skoro do naselja Bossons. S jedne ga strane omeđuju šumovite padine kroz koje vodi put, kojim smo se mi uspeli, a sa druge strane dugačak kameniti i travom obrasli greben Montagne de la Côte. Tim grebenom također vodi put, koji bi nama bio povoljniji, budući da se njime izbjegne cijelokupno priječenje ledenjaka pri njihovom korijenu. U nastavku spomenutog grebena (M. de la Côte), nakon prostranog, nevjerojatno raspuštanog platoa, izdiže se iz ledenog mora u pravcu vrha Mt. Blanca niz manjih šljaka, koji nose naziv Les Grands-Mulets (3.057 m). Na jednome od tih šljaka smještena je velika dvokatna kuća, koju u vodiču nazivlju hotelom.

Konačno smo stigli i nadomak kuće. Već smo je lijepo razabirali, kako se poput neke ptičurine stisla na samom vrhu crnog grebena. Računali smo da ćemo za pola sata stići do nje, no ovoga puta smo se prevarili u računu...

Naišli smo naime na dvije pukotine, vrlo široke i neugodno duboke, koje su se ispriječile poprijeko na smjer našeg puta. Činilo nam se da ćemo ih s desne strane lakše prijeći, pa smo krenuli nadesno uz rub prve. No bez uspjeha! Kao dva niza bodljikave žice zatvarale su one svaki pristup kući, a mi nikako nismo mogli stići na njihov završetak. Nije nam preostalo ništa drugo, nego da se vratimo i pokušamo zaobići ih sa druge strane. Potpuno je razumljivo koliko nas je to razveselilo! Nije baš ugodan osjećaj kada se čovjek mora sa teškom naprtnjačom spuštati pa onda opet uspinjati, a bio je uvjeren da je već na cilju.

S lijeve strane bili smo bolje sreće. Sasma uz zadnje stjenovite izdanke Grands Muletsa spustili smo se u neke prljave plitke pukotine i za petnaestak minuta bili na drugoj strani. Za dalnjih pola sata stigli smo do kuće, do koje sa ledenjaka vodi kratki puteljak osiguran žičanim užetom. U samoj pak kući dočekalo nas je veliko iznenadenje. Mjesto dvokatnog hotela, našli smo doslovno — dvokatni svinjac! U toj staroj derutnoj kućerini vladao je takav nered, kakav rijetko tko može zamisliti. Stolovi prekriveni smećem, razbijene stolice, u kuhinji razbacano prljavo posuđe, prazne konzerve, rasuta riža, tjestenina, razbijene flaše... Vrhunac nereda predstavljal je prostorija, na kojoj je pisalo: soba za vodiče. Tu smo našli u hrpi starudije i stari gramofon sa nekoliko ploča, polivenih marmeladom. Nužnik je u tome »hotelu« razvallen, pa ako otvorite vrata koja vode iz kuhinje na greben, osjetite svu blagodat svježeg gorskog zraka!

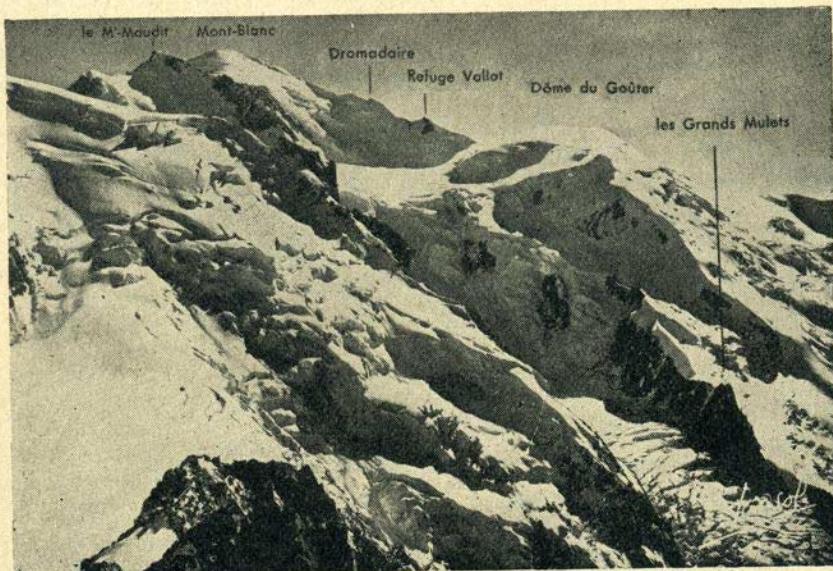
Nije nam preostalo drugo, nego prihvatići se posla i urediti prostorije koliko-toliko, da možemo u njima prospavati dvije noći. Naši »sustanari«, dva Nijemca, koji su se tog dana vratili sa vrha, našli su već neke strunjače i zavukli se u jedan kut da spavaju. Uskoro je u peći zaplamsala vatra, koja je u slijedeća dva dana progutala stanoviti dio »rashodovanog« inventara. Najveću muku imali smo sa vodom, koju smo morali donositi sa ledenjaka. Pošto smo izvršili sve pripreme za sutrašnji uspon, zavukli smo se u spavaone, gdje smo u hrpi prljavih i poderanih deka našli i stanoviti broj upotrebljivih. Dobro smo se zamotali i uskoro utonuli u san...

Rano ujutro 9. IX. krenula je naša mala kolona prema vrhu. Bilo nas je sada samo šestorica, budući da je dvoje ostalo na kući zbog slabog fizičkog stanja. Navezani u dva naveza, prilično smo brzo odmicali dobro ugaženim tragom, čas desno, čas lijevo, zaobilazeći cijeli niz dubokih mračnih pukotina. Strmina velika, zamarajuće jednolična sve do zaravani Petit Plateau (3.635 m). Ovdje mali predah i nastavljamo dalje. Ponovo slijede strme snježne padine ispresjecane pukotinama, sve do visine od 3.926 m., gdje je opet prostrana zaravan blagog nagiba (Grand Plateau), iznad koje se strmo uzdižu raspucane ledene stijene vrha Dôme du Goûter. Veliki blokovi zelenog leda, skoro čitavi tornjevi, prijeteći su se nagnuli nad platoom, kao da će se svakog časa srušiti.

Sunce se već prilično uzdiglo kad smo stigli na kraj platoa. Od sedla između Mt. Blanca i Dôma (Col du Dôme) dijelila nas je još duga strma padina, koja je za mene predstavljala najteži dio puta. Nalazili smo se u prostranoj snježnoj kotlini, bez daška vjetra. Sunce pripeklo kao da smo na moru, a ne na vječnom snijegu i ledu. Snijeg je postao vlažan, pa se zrak toliko zasitio vodenom parom, da smo imali dojam kao da se nalazimo u zaparenim prostorijama nekog javnog kupališta. Svi smo dobili želju da se izvalimo na snijeg, da mirujemo. Međutim, nismo popustili. Stisnuli smo zube i gotovo

bez odmora savladali tu padinu. Taj nepuni sat uspona pričinio mi se kao vječnost. U ušima mi je šumilo, teško sam disao, a glava mi je bila teška kao da će puknuti. No čim smo stigli na Col du Dôme (4.240 m), zajedno sa prvim dahom svježeg vjetrića, nestalo je i svih tih neprilika.

Desno od sedla diže se u blagom nagibu svega šezdeset metara u vis vrh Dôme du Goûter (4.304 m.), koji je zapravo, kao i njegov niži susjed Aiguille du Goûter (3.835 m), samo nešto izrazitije izbočenje na grebenu, što se spušta

Mont Blanc

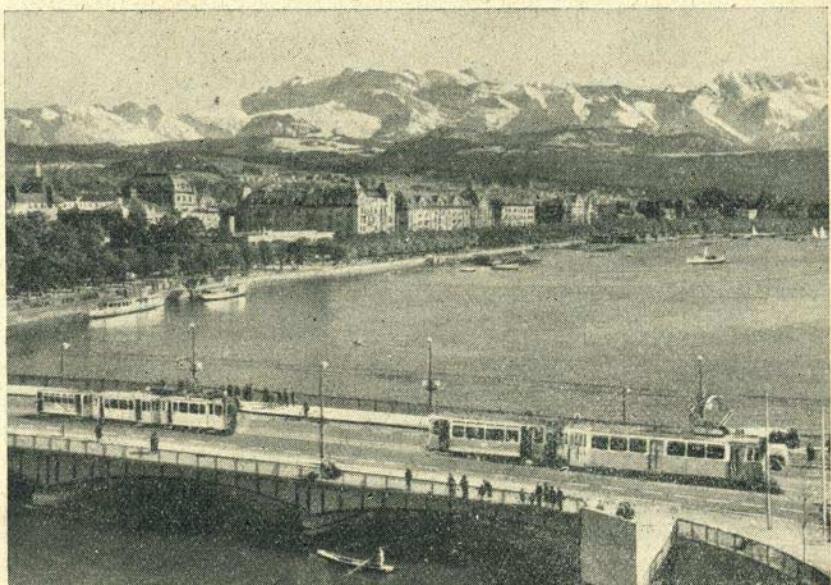
sa vrha Mt. Blanca prema sjeverozapadu. Preko tog grebena vodi treći pristup na Mt. Blanc, koji je možda i najpovoljniji. Polazna točka je naselje Saint-Gervais, dvadesetak kilometara zapadno od Chamonixa. Put vodi zatim preko hrpta Tête-Rousse, gdje se na visini od 3.167 m. nalazi hotel. Odavde se produžuje preko vrhova Aiguille i Dôme du Goûter do Col du Dôme, gdje se sastaje sa ostalim putevima.

Pola sata uspona od sedla nalazi se na kamenom otoku opservatorij i sklonište Vallot (4.362 m.). Čitavo sklonište je izrađeno iz duraluminija. I tu nas je dočekao sličan nered kao i u donjoj kući, samo što ovdje na sreću ima mnogo manje inventara, kojim se može učiniti nered. Sklonište je inače uvijek otvoreno, ali nije opskrbljeno. Silno me čudi takvo stanje kuća u predjelu, u koji godišnje dolazi veliki broj planinara iz svih krajeva svijeta. Ne znam čemu bi se to moglo pripisati.

Nakon temeljitog odmora i okrepe, pošli smo da savladamo i zadnji dio uspona. Put postaje nešto strmiji i izloženiji, a vodi do samog vrha izrazitim grebenom, sa kojeg se na obje strane ruše strme snježne padine. Po lijepom vremenu ne predstavlja on nikakvih poteškoća, no u slučaju nevremena može

biti čak i veoma opasan. Prešavši dva veća izbočenja, Bosses du Dromedaire (4.511 i 4.537 m), stigli smo oko 4 sata poslije podne na najvišu točku grebena — na vrh Mont Blanca (4.807 m)...

Već se spustila noć kad smo ponovo stigli na kuću, gdje su nas uz zvukove starog gramofona veselo dočekali naši drugovi. Na nebu su se počeli navlačiti oblaci, u dolini su se vukle magle. U daljini potmulo su tutnjale lavine. Noću se digao jak vjetar, koji je jezivo zavijao i tresao kućom... Kada smo slijedećeg jutra ustali, cijeli je kraj pokrio svježi snijeg.

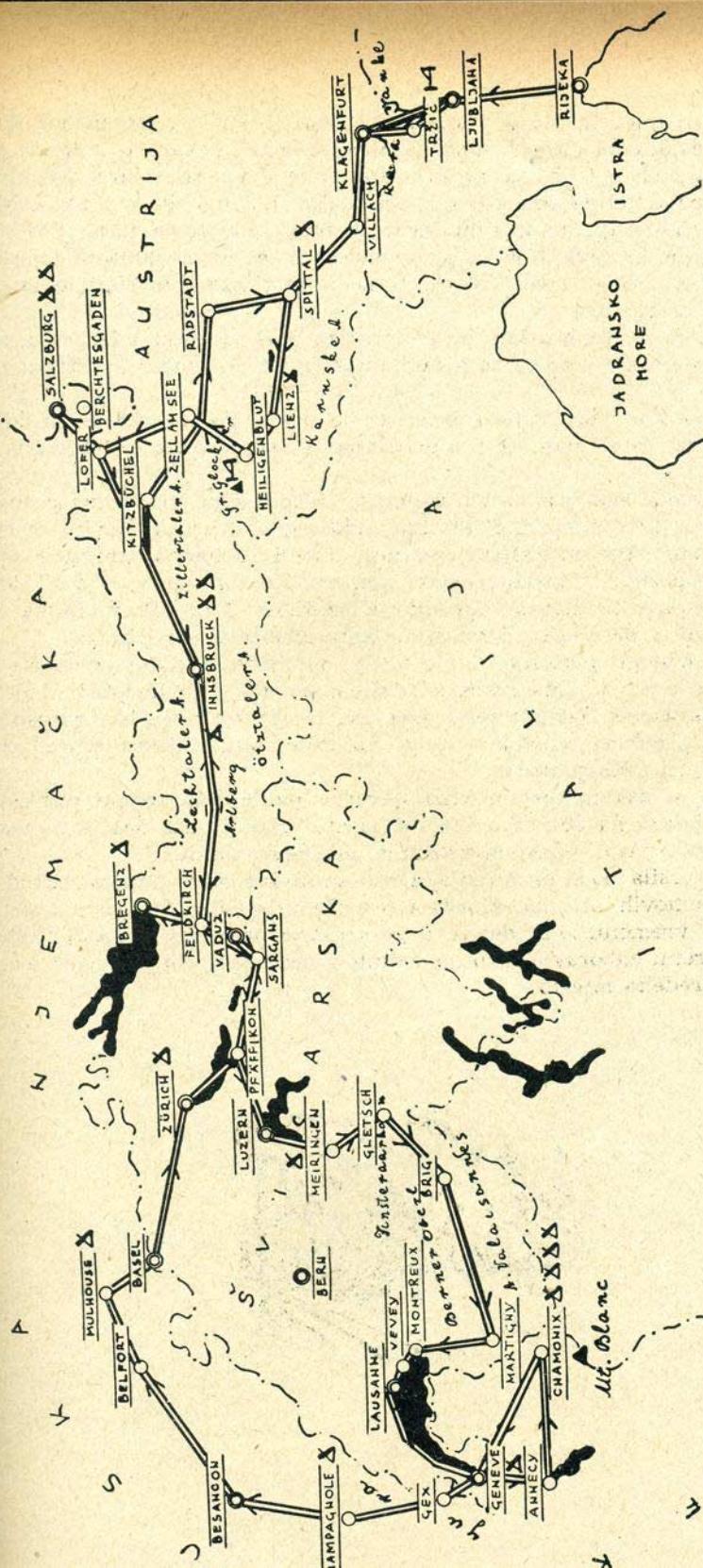
Zürich, u pozadini Glärnske Alpe

Po gustoj magli pošli smo polagano u dolinu već poznatim putem. Kada smo stigli u Chamonix, bili smo prilično mokri od kišice, koja je neumorno sipila. No sve nas to nije više smetalo, bili smo zadovoljni — postigli smo konačni cilj našeg puta.

Eto, tako je protekao naš uspon na vrh Evrope. Kakav mi je dojam ostavio? Očekivao sam ipak nešto više poteškoća! Međutim, ljepote ovog ledenog masiva ne će nikada zaboraviti. S te strane više sam nego zadovoljen.

Približavao se kraj naše ekskurzije. I slobodno vrijeme i materijalna sredstva bila su na izmaku. No, kao da nam nije bilo suđeno da brzo stignemo kuće! U planu smo naime imali povratak kroz Italiju, ali zbog novonastalih prilika smatrali smo da je bolje poći drugim putem. Za svaki je prolaz međutim trebalo dobiti vize, a one se ne dobiju besplatno i na svakome mjestu; i tako smo započeli dugotrajanu vožnju sa jedinim ciljem, da se dokopamo kuće.

11. IX. bio je naročito naporan dan za našeg šofera Lojzeka. Rano ujutro napustili smo Chamonix, da se tek kasno naveče smirimo na sjeniku kraj gradića Champagnole. A nismo se usput niti puno zadržavali. Jedino u li-

A "CAMPİRANJE" // H NOĆENJE U KUĆI

jepom gradiću Annecyu, što se smjestio na obali slikovitog istoimenog jezera, koje nešto podsjeća na naše Bohinjsko. Sve obilazeći švicarsku granicu, stigli smo kasno popodne u Gex, na obronke šumovite Francuske Jure. Još nam je bilo rano za spavanje, pa smo odlučili poći dalje, što smo skoro požalili. Nikad ne ću zaboraviti vožnju po strmim serpentinama, kroz gусте šume. Sve više i više, sve hladniji krajevi. Noć se približavala, a mi nismo nalazili mesta za logorovanje. I nismo ga našli sve do kasne večeri, kad smo stigli u ravnicu, prešavši cijeli lanac Jura.

Slijedećeg dana, sa kratkim zadržavanjem u Besançonu i Belfortu, stigli smo u Mulhouse, gdje smo teškom mukom, tek 13. IX. dobili švicarsku transzitnu vizu.

14. IX. popodne napuštamo Francusku te preko Basela stižemo u Zürich, u kome ostajemo cijeli dan. Ovdje dobivamo i zadnju vizu, potrebnu za povratak kući...

15. IX. krenuli smo poslije ručka dalje. Uskoro smo ponovo na poznatom putu. Wallensee, Lichtenstein, Feldkirch, Arlberg, Innsbruck. Noćimo opet na istom »Campingu«. Ujutro nastavljamo put. Kod St. Johanna skrećemo cestom za Kitzbühel, poznati zimsko-sportski centar. Kratki odmor i već vozimo uskom cestom kroz šumovite obronke Kitzbühler Alpa. Preko sedla Pass Thurn spuštamo se na rječicu Salzach, uz koju idemo sve do Brucka.

Da bismo izbjegli plaćanje skupe takse, ne krećemo dalje preko Hochalpenstrasse, već produžujemo do Kreutzberga, pa dalje za Radstadt, koji leži na rječici Enns, ispod Dachsteina. I opet nas je zatekla noć, dok smo se produžili strmim brdskim cestama prema Spittalu. Nakon kempiranja produžujemo za Villach i Klagenfurth.

Kada smo se uskom cestom kroz sjeverne padine Karavanki približavali graničnom prijelazu na Jezerskom sedlu, pozdravljali su nas naši stari znanci, vrhovi Kamniških Alpi, obasjani zrakama zalazećeg sunca...

Tako je završila naša ekskurzija. Dvadeset i dva dana napora, uzbuđenja i radosti, puna novih utisaka. Možda i previše utisaka, da ih čovjek sredi u tako kratkom vremenu. Tek danas, u perspektivi proteklih događaja, oslobođeni kroz koprenu zaborava od beznačajnih pojedinosti, dobili su oni u meni svaki svoje određeno mjesto.

Utisci s otočja Kvarnera

Još su iskrile zvijezde neobičnim sjajem, kad sam se ove jeseni vozila brodom iz Malog Lošinja u Osor. Iz ovog se naime mjesta htjedoh popeti na brdo Osor. Mamilo me je ovo brdo kadgod sam iz Malog ili Velikog Lošinja promatrala njegov čunjasti oblik nalik na neki vulkan.

Sjedim na palubi broda. Polagano sviće, zvijezda nestaje, samo se još Danica vidi na istoku. Vozimo se sjeverozapadnom samotnom obalom otoka Lošinja ispod brda Osora. Njegove se konture oštro odrazuju na svjetlom horizontu. Mjesto Osor, kamo smo stigli u sedam sati, već je na otoku Cresu, koji je ovdje tako blizu Lošinju, da je s njime spojen kratkim željezni mostom. Nekoliko čitavih i nekoliko od bombardiranja porušenih kuća sačinjavaju Osor. Na cesti u blizini već spomenutog mosta srela sam debelog carinika, koji me upitao: »Kuda idete, moja gospoja? Na brdo? Ovdje nema puta, sve je zaraslo guščicom. Idite preko mosta u nedaleko selo Nerezine, odanle vodi put do kapele sv. Mikule na Osoru. Vidite kako se bijeli ispod vrha. Možete mirno putovati ovim krajem, nema lopova ni razbojnika, nema yukova ni zmija. Sretno pošli! Ako se izgubite, mi ćemo vas tražiti«, primijetio je uz dobroćudan smijeh. Upravo je prispio autobus iz Cresa za Lošinj. Ja se brže bolje popeh u kola. Začas bijasmo u Nerezinama, velikom selu s lijepim kamenim kućama usred bujnih maslinika, vinograda i polja. Okružile su me žene: »Kuda ćete tako sama? Teško ćete naći put na vrh brda.« Neka žena, koja je trebala iznad sela pomusti svoje koze, ponudi se da će mi pokazati put. Vrijeme je prolazilo. Iza muzenja trebalo je još za sušenje razastrijeti smokve. Sunce je već dobro pripeklo, nisam htjela više čekati i tako se otputih sama nekim puteljkom prema gori, obilato nadarena bevandom, smokvama i grožđem.

Puteljak se međutim ubrzo svršio kod neke kamene ograde. Ne znam, koliko sam tih ograda preskočila sve u potrazi za pravim putem. Napokon se izgubih u bespuću niske šume, kojom sam se jedva probila do neke vododerine. Kamenje se poda mnom rušilo i poplašilo ovce, koje su negdje daleko dolje pale. Ipak sam se domogla hrpta brda i kapele sv. Mikule. Od te kapele vodio je lijepi put u Nerezinu. Gorke li ironije! Sada već nije bilo daleko do samoga vrha, koji je označen malenom kamenom piramidom u absolutnoj visini od 588 metara. Predivan vidik nagradio me za sve muke i napore.

Na sjeveru plave se obale Istre. Preko otoka Raba i Paga uspinje se na istoku Velebit. Napose jasno razabire se sjeverni i srednji dio, dok se južni dio Velebita gubi u modrilu daljine. Bude se stare uspomene. Koliko sam puta pješačila ovom planinom! Upravo prije četrnaest godina bila sam posljednji put u domu na Ograđenici. Skupljala sam tada biljke na Šatorini. Onaj kupolasti vrh na jugoistoku zacijelo je Šatorina. Hoću li još jednom ići tamnim šumama Velebita?

Kao žeženo srebro sjaji se na podnevnom suncu beskrajna pučina na zapadu i jugu. Tek se naslućuju obrisi talijanske obale te otoka Silbe i Premude, dok su otoci Unije, Srakane Vele i Male poda mnom kao na dlanu, a maleni Susak nalik na kornjaču posljednji je otočić prema otvorenom moru na jugozapadu.

Nedavno sam ovaj zanimljivi otok obišla naokolo i poprijeko. Susak je pješčani otok mjestimice oko stotinu metara visok. Kod pristaništa nabrojila sam četrnaest slojeva pijeska. Temelj otoka je kamen vapnenac, jedva 1–2 metra visok, na kojem se gomilaju nanosi pijeska. Odatle dolazi taj silni pijesak? Susak je ostatak nekadašnjeg sjevero-jadranskoga kopna, koje se ovdje prostiralo za vrijeme Kvartera. Po mišljenju talijanskih geologa donijela je pijesak rijeka Pad, koja je tada tekla ovim kopnom. Međutim je naš uvaženi geolog Kišpatić na temelju analize pijesaka s otoka Suska ustanovio, da je taj pijesak jednak onom u Bakarskom zaljevu, što ga još i danas donose ponornice, koje ispod morske površine utiču u more. Kišpatić po tome zaključuje, da su pijesak na otok Susak donijele vode ponornice, koje su tekle našim Kršom taloživši netopivi pješčani talog na svom podmorskem ušću.*

Na ovom otoku rastu nekoliko metara visoke trstike (*Arundo donax*), te divne kulture vinove loze, koje se među pleterima trstike posve nisko goje. Kaže se da su još Rimljani ovu trstiku, kao zaštitu za vinovu lozu, ovdje zasadili. Vino i stolno grožđe »*Sansigota*«, kako se ovi otočani sami nazivaju, nadeleko su poznati. Drveća, osim nekoliko zakržljalih vrba, nisam vidjela. Već se mračilo, kad sam prolazila onim čudnim putovima na tom otoku. Duboko su usjećeni u pješčane slojeve. Pričinjalo mi se, da hodam beskrajnim tamnim hodnicima, u kojima kao jedini zvuk sablasno odzvanja treperenje trstike na vjetru. U selu bijaše veselo. Svuda žamor, smijeh i pjevanje. Opojno miriši po grožđu i moštu. Opazila sam mnogo više žena, nego muškaraca. Oni su većinom na radu u Americi. Začudo su sve te Dumice, Anice pa Marijice svojim okruglim licima, debelim naprćenim usnicama i velikim tamnim očima, toliko međusobno slične kao da su sestre. Osebujna im je i nošnja: bijela bluza u struku vrlo sapeta, preko koje je prebačen rubac, a tamna, gusto naborana sukњica dopire jedva do koljena i leprša kod svakog koraka. Govore brzo i živo nekim čudnim dijalektom. Duboki grleni »o« mijеša se vedrim otvorenim »a«.

Svježi dah vjetra prekinuo je moje razmišljanje. Još jednom zaokružim pogledom naokolo, a onda požurih nizbrdo natrag u Nerezine, da tamo u tri sata poslije podne uhvatim autobus za mjesto Vranu na Cresu, jer sam svakako htjela razgledati Vransko jezero. Prije odlaska imala sam toliko vremena, da se oprostim od svojih znanica od jutra.

Iza mjesta Osora vijuga cesta uzbrdo golim, krševitim Cresom. Kuda seže oko, svuda samo pusti kamen, među kojim se ističu tamne mrlje borovičinog grmlja, vjernog druga oskudne prirode. Tu i tamo se vidi po koja zakržljala, od nemila vjetra išibana maslina. Raštrkana samotna stada ovaca pasu od ljetne žege napola izgorjelu travu. Osim Beleja ne prolazimo većim mjestima. Putnika ima malo, što za Belej, što za Cres. Jednolično drnda stari trošni autobus. Zadrijemam. Probudi me glas vozara. »V r a n a!« I već sam na samotnoj cesti. Nigdje kuće ni kućišta. Gdje li je samo selo. Nedaleko ceste primjetim groblje. Od njega vodio je put dolje prema jezeru, koje se proteže u duljini od pet kilometara među golim brđima na zapadnoj strani otoka. Kuda ēu? Sunce se približava zapadu. Neka žena, jašući na muli, prolazila je cestom. Iza nje tjerao je dječarac stado ovaca. Na moj upit, gdje je selo Vrana, pokaže rukom na sjeveroistok podaleko od ceste na dvije kuće. Ja sam međutim okrenula već spomenutim putem prema jezeru. Iza nekoliko koračaja opa-

* Vidi Prirodu br. 3 1953.

zila sam lijepu na kat građenu kuću. Bijaše to škola. I kao jedinstven slučaj spomenut ēu, da ovu školu pohađa šest daka! Upravo je učitelj zaključavao školu. Vrlo dobro, pomislim, kolega će mi zacijelo naći noćište, pa makar na tvrdoj klupi u školskoj sobi. Nisam se prevarila: »Žurite samo k jezeru, skoro ēe noć, i ne brinite za noćište«, kaže mi mladi kolega, domaći sin, prijazno.

Put je loš i razrovan. Svuda su naslagane cijevi, gradi se vodovod. Svježa i pitka voda jezera iskoristit će se ne samo za vodovod na Cresu, već i na Lošinju.

Vransko jezero leži 16 metara ispod morske površine u dubokoj tektonskoj pukotini, koja je nastala uslijed jakog boranja zemljine kore za vrijeme Tercijara. Učitelj mi je rekao, da su duboke vode jezera bogate slatkovodnom ribom, napose štukama.

Idem uz rub niske šume, uglavnom sastavljene od hrasta medunca i crnoga graba, te se strmo spuštam prema jezeru, koje već tone u sjene rane jesenske večeri. Sjela sam pod hrastić, da se malo okrijepim. Sunce je zašlo, zapad gori tamnim crvenilom, koje međutim brzo prelazi u svjetlozelenkastu boju. S obale jezera, gusto zaraštene trstikom i šašom dopire zaglušna vika. To su vrane, koje valjda prije spavanja održavaju zborovanje i zacijelo je po njima jezero i selo dobilo svoje ime. Kad sam stigla dolje, već se buka stišala, samo još po koji krik, po koji lepet teških krila prekinulo je tišinu. Poput modroga baršuna, bez valova, bez vjetra, prostirala se pred mnom površina jezera. Ne žubori voda, nema potoka, ni potočića, koji bi utjecali u jezero. Otkuda dolazi ova tihia, tajanstvena voda? Geolozi kažu, da dolazi s kopna dubokim podzemnim kanalima ispod mora. Vransko jezero je prema tome sabiralište podzemnih voda našega Krša. Čežnja za svijetlom digla je ove vode iz tamnih nepoznatih dubina.

Nigdje nikoga. Preko puta stajala je samotna kuća, zatvorena, nijema i bez života. Negdje daleko odjeknuo je hitac popraćen lavežom passa. Bit će lov na zečeve. Onda opet duboki muk. Podilazio me neko tjeskobno čuvstvo, kao da sam na ukletom mjestu. Požurih povratkom jer je već zanoćilo i zasjale su prve zvijezde. Eto i učitelja, koji me odveo u jednu od onih, već prije spomenutih kuća, gdje su me primili na konak. Još smo dugo u noć sjedjeli u kuhinji, pokraj otvorenog ognjišta. Ukućani su se sastojali od staroga djeda, sina i dvoje unučadi, kršnog momka od 20 godina i ljepušaste garave petnaestgodisnje Luce, koja nas je posluživala krumpirom, hljebom i vinom. Govorili su mi o teškom životu na tom pustom oporuštu. Blagodat je gradnja vodo-voda, kod koje se nađe zarada. »Trebali biste za vrijeme buje ovdje biti! Od udaraca vjetra nagnje se ova čvrsta kuća kao brod na moru«, primjetio je učitelj na rastanku. Moj je ležaj bio negdje visoko u potkovlju. S tramova visjelo je mirisavo grožđe. Gdje li su samo ti vinogradi, u kojima je raslo ovo divno grožđe, razmišljala sam u polusnu.

Slijedećeg jutra bila sam već prije izlaza sunca na cesti. Čekala sam autobus iz Cresa, koji me je trebao povesti natrag u Lošinj. U dubini svjetluca modra površina jezera. Prvi sunčani traci obasjavaju goleti oko njega, istaknuvši još jače turobnost i monotoniju toga kraja. — Za vrijeme duge vožnje od Vrane do Malog Lošinja tek sam jasno razabrala golemu razliku među Cresom i Lošinjem. Ovdje na Cresu kao da je neka okrutna ruka prošla preko njega ostavivši samo pusti kamen i oskudno raslinstvo. Na Lošinju pak sve buja obiljem bogate južne vegetacije. Kolike li raskoši u vrtovima, gdje uz palme

i rogače rastu limuni i naranče, a među uvijek zelenim lišćem crvene se plođovi mogranja (*Punica granatum*). Na Lošinju se ne vidi goli krš, jer ga pokriva niska, zimzelena makija, u kojoj su grmovi drvolikog vrijeska (*Erica arborea*) protkani srebrolikim lišćem pelina (*Artemisia arborescens*) nalik na malenodrvce, a od tamne planike (*Arbutus unedo*) i nježne mrče odrazuje se živo crvenilo neke orijaške mlječike (*Euphorbia dendroides*). Divne borove šume (*Pinus halepensis*) pokrivaju velike predjele, napose na Čikatu, zapadnoj strani Lošinja.

Satima sam plandovala ovim šumama. U nekoj uvali na jugozapadu Čikata, daleko od ljudi i gostiju, običavala sam sjedjeti u podnevnoj tišini, dok je vjetar pjevao među borovim iglicama, ružmarin i kadulja opojno mirisali, more tiho šumjelo, a pogled se gubio dalekom pučinom...

Željko Kućan, Zagreb

O t i š

Jutro na Prenju! Možda se ni jedan od nas trojice nije nadao, da će se ove jeseni ostvariti njegova želja, da pohodi hercegovačke planine. Zato sada, probudivši se, trljamo oči i sa zadovoljstvom možemo ustanoviti, da se zaista nalazimo u onoj ugodnoj kućici, koja nas je jučer primila pod svoj krov. U jednoj većoj prostoriji nalazi se sve: skupni ležaj natpan slamom i gunjevima, peć sa zalihom drva, stolica s posuđem za kuhanje i priborom za jelo, stol, nekoliko klupa i klupica... Nedostatak komfora stvarao je ugodnu atmosferu onih planinarskih kuća, u kojima zaista osjećamo, da smo otišli daleko, daleko od svakidašnjeg života u gradu, atmosferu, koju možemo naći u Hirčevoj kući ili u Ratkovom skloništu. Bili smo sami: planina i mi.

Nakon loženja peći, koje nije bilo nipošto jednostavno, nego je od nas zahtijevalo čak i neke dimnjačarske sposobnosti, te kuhanja obilnog doručka na konačno zapaljenoj vatri, bili smo spremni za polazak. Jučer smo gledali zalaz sunca sa Taraša, koji se nalazi nedaleko kuće; danas ćemo otići nešto dalje, razgledati Otiš i Zelenu Glavu, koji pripadaju najvišoj skupini Prenja. Upućujemo se markiranom kraticom prema tim vrhovima, no na mjestu gdje ponovo dolazimo na glavni put, odustajemo od namjere da posjetimo same vrhove. Spuštamo se u Podotić, kompleks sipara, travnatih padina, kamenih gromada, snježišta, škrapa i vrtača, koji se prostire pod sjevernom stijenom Otiša.

Nalazimo mjesto, s kojeg je pogled na stijenu najljepši. Čini nam se, kao da smo već ovdje bili, toliko smo posljednjih nekoliko dana upoznali tu najljepšu stijenu Prenja gledajući njezinu sliku sa željom, da čim prije i sami tamo stignemo. Ogromna crna pukotina u donjem njezinom dijelu odvaja lijevu, nešto krušljiviju i položeniju polovinu od desne, koju opet karakteriziraju glatke ploče i izraziti prevjesi.

Ta markantna stijena privukla je pozornost svih alpinista, koji su dosada pohodili Prenj. Prvi su uspon izveli Zagrepčani Brlečić, Dilber i Mesarić

20. VIII. 1940., istog dana, kad su Brezovečki i Ceraj prvi put prepenjali zapadnu stijenu. Tek nakon 12 godina, 1952., prepenjali su Mihaljević i Šafar novi smjer lijevo od prvoga. Negdje na sastavu sjeverne i zapadne stijene penjali su pred dvije-tri godine Kočevar i Entraut, a mjesec dana prije nas je jedan navez iz Ljubljane prepenjao mjestimično izvanredno težak smjer u zapadnoj stijeni*. Dosada su, koliko je to nama poznato, bila ponovljena samo prva dva smjera. Mi smo isto tako raspolagali samo opisima tih uspona, pa

Prenj: Zelena Glava i Otiš

Foto: V. Matz

smo odlučili da sutra kao naš prvi penjački pothvat na Prenju izvršimo uspon sjevernom, a silaz zapadnom stijenom, po smjerovima iz 1940. godine.

Vadimo sliku stijene i tehničke opise tih uspona, pa ih uspoređujemo sa stijenom. Pronalazimo markantne točke smjera kroz sjevernu stijenu, u mislima već penjemo... To je razvedeni lijevi dio stijene, a izlazi se u jarugu između istočnog i sjeverozapadnog tornja, pa dalje po desnom stupu na vrh.

Dugo sjedimo na tom mjestu; ni jedan od nas ne može skinuti pogled sa stijene. No pogledi se ne zadržavaju samo na lijevom dijelu stijene, oni odlaže i tamo desno, u glatke prevjesne ploče, između kojih se tek tu i tamo utisnuo po koji isto tako prevjesni žljeb, koji ne daje mnogo nade.

Ali ipak...

— Što mislite, momci, o onome?

»Ono« — to je raspuklina, koja počinje negdje u desnom dijelu stijene, i diže se lijevo gore u vrtoglave visine, gdje se ispod širokog kamina račva i

* Od dva posljednja uspona nemamo podrobnijih podataka, koji bi nas svakako zanimali. Postoji mogućnost da je još nešto penjano, ali o tome, nažalost, nemamo nikakvih podataka.

nestaje. Kamin pruža mogućnost izlaza na lakši teren, u prostranu jarugu, koja izlazi na rub stijene. Ulaz, pristup do same raspukline, kako odavle izgleda, ne bi predstavljaо nekih naročitih tehničkih teškoća.

Gledamo stijenu, nijemo se divimo njenoj ljepoti, a svaka minuta kao da nas približuje kamenom divu...

*

Još uvijek sjedimo, još uvijek promatramo Otiš. Jest, krasan je. Nema, doduše, visinu alpskih vrhunaca, stijena mu nije prostrana i visoka poput triglavске, mnogi alpinisti mu ne znaju ni imena. Ipak nas je njegova ljepota oduševila; Otiš nas je potpuno ispunjao.

*

Naši su želuci prvi osjetili, da već satima razgledavamo stijenu; požurili smo kući. Ipak bi stali na svakom zavoju puteljka, s kojeg bi se pružio pogled na stijenu. Tada bi pogledavali na zamišljeni »naš« smjer...

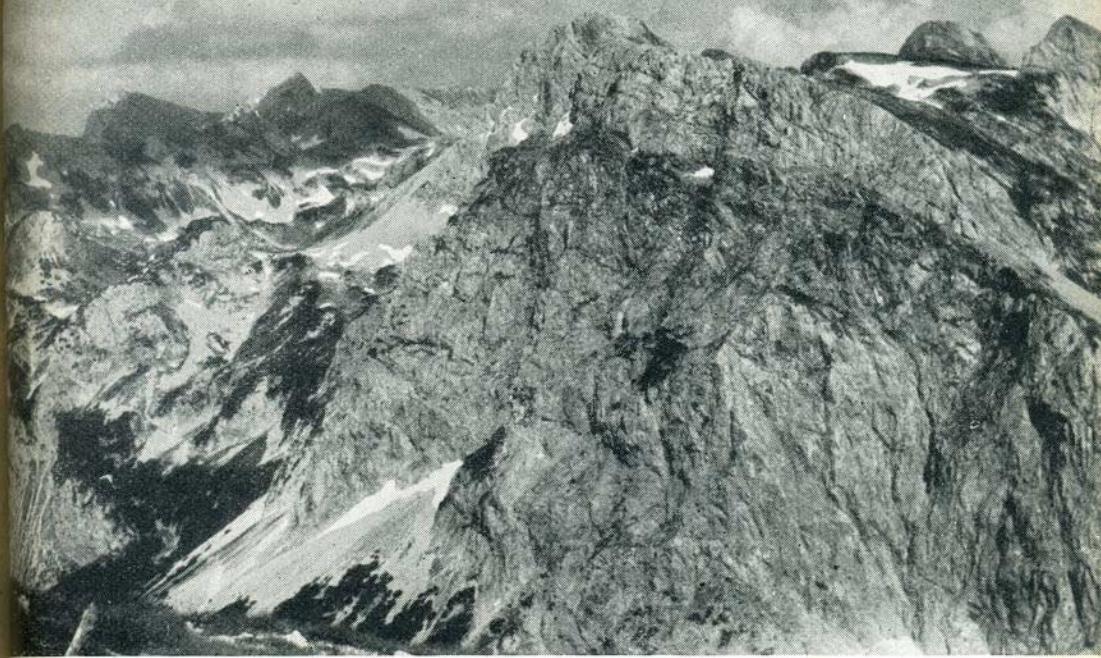
Kad smo se slijedećeg jutra probudili s namjerom da odemo u stijenu, iznenadila nas je magla, koju poslije zaista lijepog jučerašnjeg vremena nismo mogli očekivati. Magla nije pokazivala namjeru da se digne, pa ni mi nismo pokazivali namjeru da se dignemo iz kreveta. — Neprospavani smo dio dana iskoristili za preferance i isprobavanje svojekuharske vještine, tako da smo dan završili svečanom večerom, koja je bila okrunjena Jecovim »jabukama u šlafroku«. Prije spavanja smo najozbiljnije zaključili da je dosta ljenčarenja; sutra ćemo otići nekuda, pa makar i »sjekire padale«.

Ujutro, jasno, uopće nisu »padale sjekire«, pa niti kiša, a magla se vidjela tek tamo negdje iza Zubaca. Otišli smo u sjevernu stijenu Otiša, da ponovimo smjer Brlečić-Dilber-Mesarić. Dan je bio krasan, nad nama nije bilo ni oblačka. Nalazili smo se iznad nepreglednog maglenog mora, iz kojeg su se kao otoci dizali stjenoviti vrhunci Prenja i susjednih planina. Ipak smo se osjećali prilično nelagodno pri pomisli na mogućnost, da je i jučer ovdje gore moglo biti bez magle...

Uspon nam je pružio mnogo užitaka i nekoliko zanimljivih detalja, po-moću kojih smo pomalo stvarali sliku o tome, kako u penjačkom smislu izgleda »naš« smjer, ono desno od nas. Pogledavali smo gore u prevjese, koji su se nadvili nad nama, i polako stvarali odluku da sutra podemo tamu. Kad smo se poslije podne spuštali niz zapadnu stijenu, nismo mogli odoljeti želji, da izbliza vidimo »naš« smjer. Priječili smo na gredinu, koja zalazi već u sjevernu stijenu. Kako smo i očekivali, došli smo u blizinu početka naše »police-pukotine«*. Opazili smo, da je u ovom dijelu vrlo prikladna za penjanje, no vidjeli smo i to, da ona s vremenom postaje sve uža i uža. Tamo se nalazi ono »glavno« — to su prijelazi između pojedinih rupa, koje su se jučer tako jasno vidjele odozdo. Kako ti prijelazi izgledaju vidjet ćemo tek sutra.

Bilo je već kasno poslije podne; vratili smo se u zapadnu stijenu i kroz neku jarugu spustili na sipare. Pri povratku u kuću stali smo na našem uobičajenom mjestu. Pogled na stijenu činio nam se ljepšim no ikada. Bila je obasjana zadnjim sunčevim tracima, koji svim sjevernim stijenama daju onu tako priyлаčnu plastičnost i sivu boju kamena oživljavaju zlatnom nijansom.

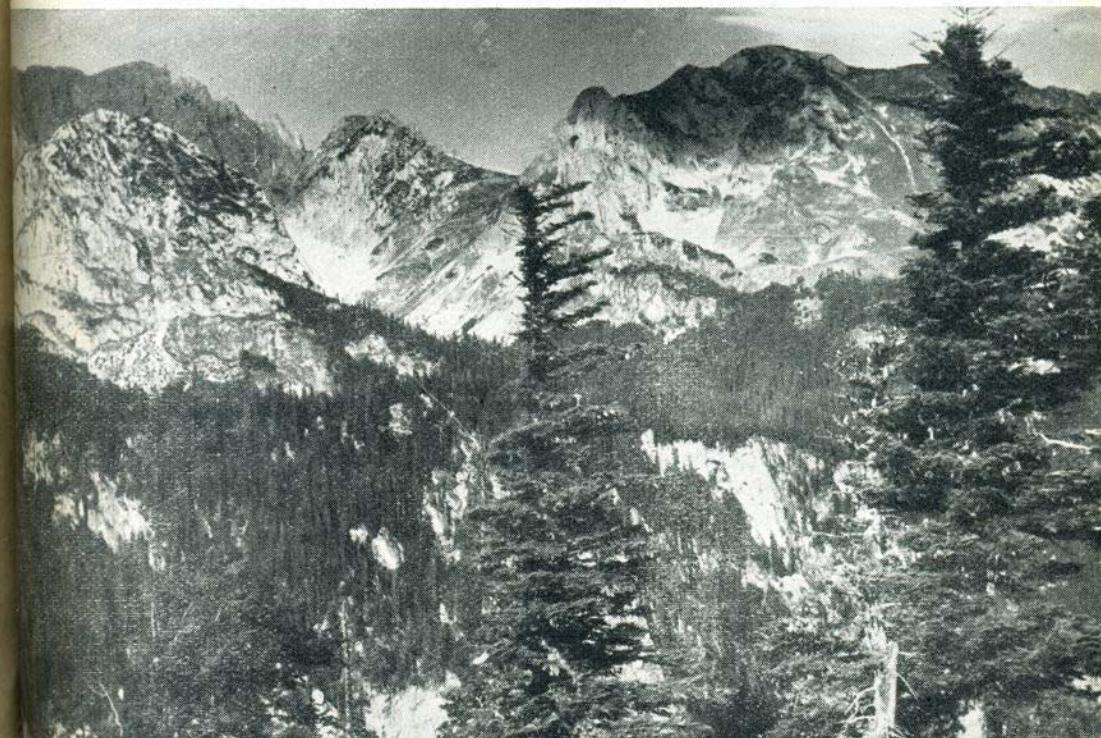
* Nismo se nikako mogli složiti koji naziv pripada tom obliku u stijeni; v. sliku.

Volujak sa Prijevora

Bioč sa Volujaka

Foto Dr. B. Gušić

Otiš i Zelena Glava u Prenju
U Prenju

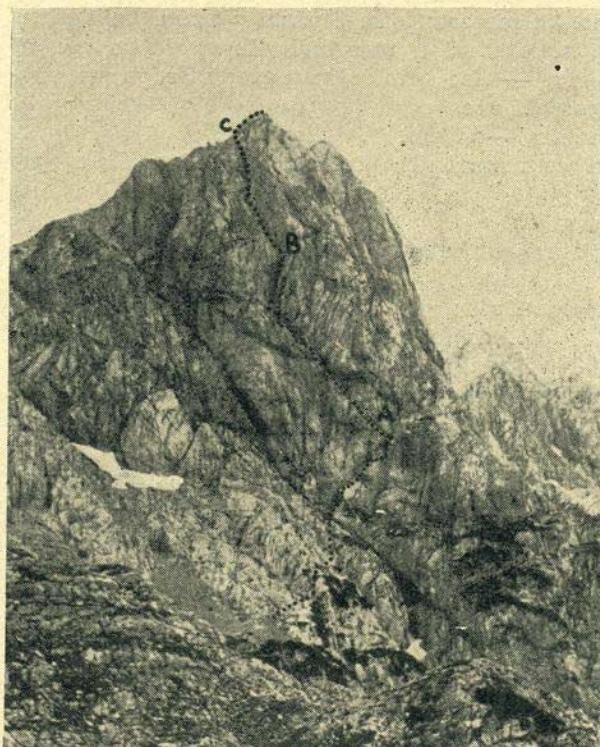
Foto Dr. B. Gulić

Vidio se i naš smjer. U mislima smo ga već nekoliko puta prepenjali. Već smo se upustili u borbu s prevjesima i glatkim pločama...

— Sutra!

Probudili smo se u tri sata ujutro. Uz svjetlost baterije smo zapalili benzinsko kuhalo, na kojem smo skuhalili doručak. U jednu od naših naprtnjača

Sjeverna stijena Otiša (2097) sa ucrtanim smjerom uspona

Foto: V. Matz

stavili smo hranu, čture s čajem, apoteku, bateriju, rezervne vjetrovke i penjački materijal. Još su se na nebu iskrile žadnje zvijezde, kad smo otišli iz kuće ostavivši na stolu ceduljku s kratkom naznakom o cilju našeg uspona.

Na jezercu smo se umili, a zatim produžili odmjerjenim korakom prema Otišu. Jedna po jedna gasile su se zvijezde. Ružičasta svjetlost na istoku polako je budila planinu. Konture osamljenih borova i bliskih vrhova oživjele su u krasnim bojama. Svakim časom pogled je mogao doprijeti sve dalje i dalje, čak tamo do modrih planinskih lanaca u daljinu, između kojih se poput svilenih niti provlačila jutarnja magla. Zaista, nezaboravna su ovakva jutra!

Došli smo pod stijenu; u prvom dijelu, blaže nagnutom, još se ne navezujemo. Približujemo se prevjesima, kroz koje vidimo samo jedan prolaz: to je neki uski kamin između prevjesne stijene i kamene ljsuske, koja kao da je poduprla stijenu. Stajemo, otvaramo naprtnjaču, vadimo uže i navezujemo se:

Jec i Mladen na krajeve, ja u sredinu užeta. Dijelimo klinove, karabinere i zamke. Sa klinovima prilično loše stojimo: od dvanaest, koliko smo ih svega ponijeli iz Zagreba, jedan nam je puknuo već jučer. Svega jedanaest klinova — to nas malo zabrinjava. Izbijat čemo sve, što se bude moglo...

Stisnuli smo jedan drugome ruke. Uzeo sam stav za osiguranje. Jec je pošao. Gledam ga gore, iznad sebe. U blagom raskoraku odmiče sve više i više. Nakon nekoliko metara: klin. Slušam pjesmu, koju pjeva klin kada pod udarcem snažne ruke ulazi u pukotinu. Znam da će nas ta pjesma pratiti kroz čitavu stijenu. — Jec zamiče za ugao; više ga ne vidim, tek osjećam kako jednolikov povlači uže.

— Još dva metra — vičem.

Nakon malo vremena čujem zvon novog klina. Sa njega će me Jec osiguravati.

— Popusti sve!

Puštam uže, stavljam na leđa naprtnjaču.

— Idem.

Idemo naprijed. Desno gore treba doprijeti u veliku rupu iznad onog okomitog, glatkog žlijeba. Jec pronalazi prečnicu preko krušljivog i eksponiranog dijela stijene, i već je u rupi. Dolazim i ja; čekamo Mladena. Sva trojica sjedimo u rupi, velikoj poput manje sobe. Svaki ima da kaže po koju riječ o dosadašnjem dijelu uspona. Klinovi? Mladen je sve izbio. Sada smo se nalazili na najzapadnjoj točki našeg smjera, koji će poći lijevo gore, po onoj pukotini, koja je ustvari tako i privukla našu pažnju. Izlazimo iz rupe na kamen, koji se uglavio u jaruzi i tako stvorio samu rupu. Eto, lijevo je raspuklina. Simpatično izgleda. Nije to polica, koja se uzdiže ulijevo, kako nam se to možda činilo iz doline. To je jedan pojaz ispod i iznad kojega se nalaze veliki prevjesi, a sam je ustvari nešto blaže nagnuti dio stijene. Čim dalje odmičemo, sve bolje vidimo, kako se taj pojaz suzuje, kako postaje sve okomiti... Kraj! Jest, dalje se tek može slutiti, kuda bi taj pojaz trebao prolaziti. Mislimo, da smo ispod prve od triju rupa u »raspuklini«. Iznad nas je mahovina na strmom krušljivom terenu, lijevo — okomiti krušljivi komad stijene. Jec bira ovo drugo, i nakon nekog vremena poziva i mene. Bio je, kako smo se i nadali, u rupi. Tu je bilo mjesta za svu trojicu. Napravili smo mali odmor, kojeg smo iskoristili za okrepnu: uz pomoć kladiva i klinova razrezao sam zadnji komad pet dana starog kruha; kod dijeljenja sira dostajali su nam klinovi. Salama, čokolada i još topli čaj poboljšali su taj obrok.

U praznoj kutiji od konzerve ostavili smo svoje potpisne. Prošlo je deset sati. Mi smo se već preko tri sata nalazili u stijeni. Znali smo, da čemo sada doći do najtežih detalja. Izravnali smo sve klinove. Jedan je opet bio puknut.

Jec je opet pošao. Izbacio se iz rupe lijevo u ploču, po kojoj se, s klinom na klin, penjaoprema nečemu, što se naziralo kao polica. Iz rupe ga nismo vidjeli. Čuli smo, kako zabija klinove, i kako fijuču oborenim kamenčići u direktnom padu do podnožja stijene. Odozgo su dolazile Jecove komande:

— Popusti!

— Vuci!

Mi smo dolje zaključili, da je potrošio već gotovo sve klinove, no tada je slijedilo nekoliko uzastopnih: — Popusti! — i Jec mi je dao znak da mogu poći.

Pošao sam i ubrzo shvatio, zašto je Jec trebao toliko vremena za tih detak metara. Bio je to zaista krájne težak detalj. Sve pukotine su plitke (što

je karakteristično za tu stijenu), tako da je rijetko koji klin siguran. Zadnje metre, po nekoj pseudo-polici, prešao je Jec slobodno, što je meni sa naprtnjačom, koju sam morao pronijeti kroz stijenu, bilo moguće jedino uz Jecovo potezanje užeta odozgo. Došao sam do Jeca, u slijedeću, duguljastu rupu. Opet je morao prvo do nas doći Mladen, da izbjije sve klinove i dade ih Jecu, jer nismo mislili da će dalje ići baš mnogo lakše. Ova rupa ima oblik nekog bočno nagnutog kamina, tako da se neko vrijeme može penjati prilično lako, jasno,

Zelena Glava i Otiš s juga

Foto: V. Matz

samo do mjesata, gdje se trebā opet izbaciti van, gdje opet počinju klinovi... Ipak oni ovdje drže nešto bolje, tako da me Jec nakon nekog vremena poziva gore. Znači da je dosegao treću, zadnju i najmanju rupu. Zaista, kad sam došao gore, video sam da se Jec nalazi u vrlo plitkoj rupi, u kojoj više nije bilo mjesata ni za koga. No brzo mi je saopćio svoju namisao. Trebao sam se između njegovih nogu provući u neku pukotinu, koja se poput tunela protezala u stijenu. U taj tunel sam ugurao najprije naprtnjaču, a zatim sebe i nekako se učvrstio za osiguranje. Sada je Jec morao napraviti mjesata Mladenu, pa se učvrstio na klinu za metar više, a Mladen je nakon izbijanja svih klinova došao na njegovo mjesto. Upravo sada je dolazilo najteže. Nekoliko se puta Jec upućivao u smjeru zamišljene pukotine no uvijek se vraćao, jer ni jedan klin nije uspio sigurno zabiti. Pokušao se prebaciti čim više ulijevo, no ni tu nije ništa našao. Vratio se opet k nama. Na povratak nismo smjeli pomicati, jer bi on predstavljao takve teškoće da smo se još uvijek nadali naći nešto lakšega tu gore. I zaista, Jec je to našao, samo što je to »lakše« bilo u stvari krajnje teško. Najprije se izbacio ulijevo, i tamo uspio zabiti jedan siguran klin, pomoću kojega je napravio umjetni nogostup. Slijedeći ga je klin digao

nešto više, a zatim... visoko gore u stropu iznad naše raspukline, koja se tu već jedva nazirala, postojala je mogućnost za klin. I eto, jedino 186 cm Jecove visine moglo je to doseći. Dignuo se gore, a zatim zabio nove klinove, a kad je njih ponestalo, slobodnim penjanjem po očajno uskoj, nadsvodenoj polici, koja je visila u dubinu, izašao je konačno iz prevjesa na lakši teren.

Bilo je oko tri sata popodne. Nalazili smo se pod širokim kaminom, za kojega se nismo nadali da će nam pružiti nekih naročitih teškoća. Stali smo i uživamo u pogledu na daleke planine s onu stranu Neretve, na brežuljke dolje pod nama, preko kojih su prelazile sjene Otiša i Zelene Glave.

Pogledali smo klinove: polovina je potpuno neuporabljiva. Tješili smo se mišlju, da nam do izlaza ne će mnogo trebatи. Radovali smo se, misleći da smo prošli sve probleme. No — prerano.

Kamin nad nama bio je širok oko dva metra, dakle upravo toliko, da se ne može svladati običnom kaminskom tehnikom. U njegovom unutrašnjem dijelu nalazili su se uklješteni kameni blokovi. Pošao sam naprijed, do pod jedan takav kamen, otkuda sam osiguravao Jeca. On je prošao mimo mene, izbacio se na desni zid kamina, pa se pomoću jednog kлина našao pod zadnjom privjesnom gromadom. Tu je zabio dva-tri klina, no samo zato, da se nekako učvrsti. Tamo, gdje je to trebalo, nije bilo pukotine za klin.

Gledao sam Jeca. Točno iznad mene ocrtavala se na nebu njegova kontura. Nekoliko njegovih pokušaja, da više gore u prevjesu bilo što zabije nije uspjelo. Opet se podigao, ovaj puta stavio nekuda klin... Udarac kladivom izbio ga je iz tipe pukotine; proletio je uz zvezket mimo nas. Jec je opet pokušavao: vido sam, kako mu od napora drhte noge. Zaista, danas je uložio sve svoje snage, penjući stalno kao prvi. Trebao je zamjenu. Znao sam da je red na meni, jer sam kao srednji penjač ostao najsvježiji. Razmišljaо sam, hoću li uspjeti. Nije me toliko zabrinjavalo ono, što sam vido nad sobom, koliko čijenica, da Jec to nije mogao proći.

Pozvao sam Mladena da preuzme naprtnjaču i osiguranje. Dok je on došao k meni i pokušavao da se nekako uklješti, Jec je pronašao »najzgodniji« položaj u onom prevjesu, gdje je učvršćen na neki slab klin morao čekati uspjeh mog pokušaja. Kad sam došao Jecu, prvo mi je bilo da pogledam na desni zid kamina, jer mi se odozdo činilo, da bi se tamo moglo nešto postići. Ali da! Nigdje oprimka, nigdje pukotine. Jedina nada je još tamo, gdje je pokušao Jec. On mi je dao jedini preostali klin, i napomenuo, da ne vjeruje da ga se može zabiti. I ja sam nakon jednog pokušaja bio istog mišljenja. Vratio sam se na zadnje klinove. Razmotrili smo naš položaj. Noćiti bi mogli na dnu kamina, kamo bi se uz ostavljanje kojega kлина mogli spustiti. No znali smo, da to ne bi poboljšalo situaciju: teškoće izlaza će biti jednakе današnjim, a za uspešan silazak nije bilo baš naročitih izgleda, jer su nam nedostajali klinovi. Zato je rješenje trebalo potražiti gore i to sada. S klinovima nije išlo, trebalo je pokušati bez njih. Taj je pokušaj pokazao da se to može. Brzim, ali promišljenim zahvatima penjaо sam se nekoliko metara i našao na blažem terenu početku izlazne jaruge. Ni danas još ni jedan od nas trojice ne može donijeti konačnu ocjenu težine tog mjesta. Činjenici, da smo to prošli slobodnim penjanjem su protstavlja se druga, da su najteža mjesta često baš ona, gdje već zataji tehnika.

Kad smo se svi našli na početku jaruge već je zalazio sunce. To nas je iznenadilo! Skoro četiri sata za taj detalj...

Nalazili smo se u krušljivoj jaruzi. Već nakon prve dužine užeta osjetili smo, da se neumoljivo spušta noć. Bilo je vedro, no bez mjesecine. Izvadili smo iz naprtnjače bateriju s kojom smo mogli osvijetliti stijenu i na više od 50 metara udaljenosti. Da budemo pokretniji, ja sam se razvezao, i samo pomoću zamke učvrstio na uže.

Slijedilo je oprezno noćno penjanje, obilaženje nekog kamina, izlaženje uljevo u eksponirani stup, a onda opet vraćanje u jarugu, traženje mesta za noćenje i opet nova izviđanja, koja su nas vodila sve više ...

U Prenju

Foto: V. Matz

Ali, što je to? Malo neobično za ovu pustoš, gdje dosada nismo sreli ni žive duše, no ipak, bili su to ljudski glasovi.

Tišina ...

Jest, to je planinarski zov.

Odazvali smo se.

Čuli smo polagano pitanje, slog po slog:

— Je li vam se što de-si-lo?

— Ne, ni-je.

Stanka. Onda opet:

— Da li pe-nje-te?

— Pe-nje-mo!

— Evo i nas gore.

Bili su to vjerojatno bosanski planinari, koji su danas (bila je subota) došli na Jezerce i našli našu cedulju, pa se sada zabrinuli za nas. Vidjeli smo svjetlost nekoliko baterija, koje su u koloni vijugale putem za vrh Otiša.

Mi smo nastavili noćnim penjanjem. U sistemu jaruga, koje su pri ova-kvom osvjetljenju izgledale pomalo sablasno, birali smo uvijek one, koje su

vodile više udesno. Noć je zahtjevala više opreza, naročito kod rušenja kamenja, koje bi sa treskom odlazilo pokraj donjih penjača niz jarugu.

Nešto poslije osam sati stigli smo na kraj jaruge. Sad smo tek opazili da nas ona nije dovela na rub stijene, nego tek na minijaturno sedlače, na kojem je bilo mjesta upravo za svu trojicu. Desno, za dužinu užeta iznad nas, nalazio se vjerojatno vrh sjeverozapadnog stupa Otiša. Jec je pošao tamo. Došao je do položenih ploča, gdje je zabio klin. Svijetlio je baterijom, koja mu je virila iz džepa na vjetrovki. Htio je ubaciti uže u klin, no — svijetli luk, a zatim pljuštanje metalnih i staklenih dijelova oko nas i po nama pokazali su, da smo ostali bez baterije.

Bez svijetla Jecu je moral biti prilično teško. Nakon što je neko vrijeme tražio prolaz preko ploča, doviknuo nam je, da će se vratiti. Gore je ostavio klin i karabiner, kroz koji je teklo uže, tako da je imao osiguranje odozgo.

Još dok se Jec spuštao prema nama, pojavilo se na sjevernom stupu svijetlo baterije, a zatim i jedne mnogo jače »karbituše«. Osvjetljivali su prostor između mjesta gdje su se oni nalazili i nas, no nisu nas vidjeli, iako su bili svega pedesetak metara udaljeni. Zapalili smo šibicu, a oni su nam, vidjevši gdje smo, doviknuli, da jedna polica vodi od nas ravno do jaruge, iz koje će se lako izići. Pogledali smo tamo, prešli jedno mjesto, gdje polica nestaje na nekoliko metara, i ubrzo se našli izvan stijene.

Grupa, koja se tamo gore nalazila, bila je sastavljena od članova sarajevskog AO-a, među kojima smo pronašli Butura i Entrauta, poznanike još iz Julijskih Alpa. Veselo i srdačno smo se pozdravili, a zatim se razvezali i pošli u razgovoru sa Sarajlijama prema Jezercu. Bili smo sretni što ćemo ipak spavati u krevetima...

U kući je bilo živo. Vrijedne i gostoljubive Sarajke nisu nas pustile ni da odahnemo, morali smo se priključiti zajedničkoj večeri. Uz harmoniku, gitaru i pjesmu proveli smo još jedan dio noći. U tri sata ujutro, dvedeset i četiri sata nakon ustajanja, otišli smo na spavanje...

Nedjelju smo proveli u kući i bližoj okolici, udaljivši se nešto iz ugodnog i veselog društva Sarajlja, da još jednom u mislima proživimo naš uspon. Slijedećeg smo dana izašli iz kuće s prvim kapima kiše, koja se spustila na Prenj, a kako smo poslije čuli, i na druge bosanske i hercegovačke planine. Sada smo išli na Otiš običnim planinarskim putem. Sa sjeverozapadnog stupa smo se spustili do klina, kojeg smo one noći ostavili, i na naše čudo opazili, da je od klina trebalo otici malo udesno, a zatim se, jednostavno odšetati na vrh. Neko bi to po noći vidio!

Vraćamo se na vrh, no s njega se zbog kiše i hladnoće odmah spuštamo. Goni nas i magla, koja se polagano spušta sve niže i niže. Idemo putem, koji prolazi ispod stijene, ne bi li je još jednom vidjeli.

Zauista, vjetar je rastjerao maglu i ukazala se stijena. Siva je od vode, koja se niz nju ruši u slapovima.

Mi stajemo i gledamo je.

Kako smo je zavoljeli u tih petnaest sati uspona! Ona je postala našom. Zadovoljstvo, koje nas ispunjava, nije moguće opisati.

Mi se prepustamo tim osjećajima. Šutimo. Vjetar nanosi nove slojeve male; stijena je opet sakrivena našem pogledu.

No nije nestala s naših očiju. Vidimo je, i ne samo nju, pred nama iskrasavaju stijene, jedna za drugom, poznate i nepoznate, iz svih krajeva.

Razbit će se o njih magla, obasjat će ih sunce. Doći ćemo... Doći ćemo i tamo, i zajedno se s našim drugovima upustiti u borbu. Pobijedit ćemo ih.

TEHNIČKI OPIS

Putem za vrh Otiša do kamenog čovuljka, od kojeg se jedva zamjetljiva stazica odvaja udesno. Dalje ravno prijeći do markantne sipine (snijeg). Nju

Zubac u Prenju

Foto: V. Matz

prijeći u donjem dijelu, te poludesno po razvedenom terenu do lijevog ruba markantne travnate police dobro vidljive sa puta (kameni čovuljak). S lijeve strane velike ljske plitkim i okomitim kaminom (klin) do ruba ljske. Dalje pukotinom do ruba strme trave, zatim prečnicom udesno (eksponirano) do velike rupe. Iz rupe desno van u jarugu iz koje odmah lijevo na početak velike strme police (A). Po njoj, po srednje teškom terenu do mahovine. Nju obići uljevo kratkom krušljivom prečnicom i gore u prvu rupu (eksponirano, klin). Iz rupe lijevo na glatknu policu (serija klinova, krajnje teško) i po njoj u drugu rupu. Od rupe lijevo po izvanredno teškom terenu (klinovi) u treću rupu. Odavle lijevo preko glatkog prevjesa na gornju usku policu (krajnje teško i eksponirano, klinovi, zamke; ostavljen klin za zamku), u veoma široki visoki kamin, dobro vidljiv iz doline (kameni čovuljak). Kaminom (teško, klin) do završnog prevjesa (klin) te preko njega u jarugu (B). Jarugom do mjesta gdje se račva, te desnim ogrankom do malog sedlašca (C). Sa sedlašca prečnicom lijevo u jarugu iz koje na rub stijene. Sa sedlašca (C) moguće je kraći izlaz direktno na vrh.

Visina stijene 250 metara. Teškoća: vrlo teško (4), mjestimično izvanredno i krajnje teško (5 ili 6). U srednjem dijelu smjer je vrlo eksponiran. Trajanje uspona 13 sati. Penjali 3. X. 1953. Stjepan Jecić, Željko Kućan i Mladen Škrebljanovi AO PDZ-m.

Dr. Arnošt Brilej

Dvadesetog listopada prošle godine umro je ugledni slovenski planinarski radnik i pisac dr. Arnošt Brilej. Podlegao je dugoj bolesti, ali je do kraja života bio duševno mlad i svjež.

Rođen je 15. veljače 1891. godine u Vrhniku. Gimnaziju je završio u Ljubljani, a pravni fakultet u Pragu. Do godine 1947., kada je bio umirovljen, bio je službenik gradske općine u Ljubljani, gdje je i prije drugog svjetskog rata bio načelnik za gospodarska pitanja, kao i za gradski turistički promet.

Planinarstvom se bavio od đačkih dana, a godine 1931. bio je izabran za člana t. zv. Osrednjeg odbora SPD-a, gdje je bio veoma aktivan u literarno-znanstvenom odsjeku, kojega je vodio dr. H. Tuma.

Izvanredno dobro je poznavao svoju užu domovinu Sloveniju, kao i druge planine Jugoslavije i inozemstva. Od hrvatskih ga je planina najviše privlačio Klek i kad god bih ga srelo, pohvalio bi se, kako je te godine bio na Plitvičkim jezerima i Kleku. Samo nam je zamjeravao, što još uvijek nemamo kuće na Kleku.

Za krajeve, kojima je prolazio, zanimalo se svestrano, a osobito ga je privlačila planinska flora i planinarska fotografija.

Godine 1932. primio se dužnosti tajnika Osrednjeg i Glavnog odbora SPD, koju je vršio do kraja 1945.

Više godina bio je odgovorni urednik »Planinskog vestnika«, kojega je sa nizom odličnih suradnika podigao do nivoa međunarodnih planinarskih revija.

Kao planinarski pisac bio je veoma plodan, pa ga je smrt pokosila dok je još bio u punom zamahu rada. U zadnjoj je godini života pokrenuo inicijativu, da u zajednici sa ing. R. Stefanovićem i sa mnom izradi jedan novi vodič, koji je trebao nositi naslov »Od kuće do kuće po planinama Jugoslavije«. Njegovom je smrću načlost ovaj posao prekinut.

Hrvatski će planinari sačuvati trajnu uspomenu na dr. Arnošta Brileja.

Petar Lučić-Roki

Ante Grimani, Split

Uzidali smo još par „stopenica“

»A zašto uvijek istim putem, kušajmo ovamo!«

Grupa je zagundala vidjevši strme stijene, ali voda je nepopustljiv. Okomito uz Kozjak verala se »neraspoložena« kolona, ali sve manje i manje. Bilo je neobično: prolazili smo pužući i lijepeći se uz stijene kao hobotnice sve do neke oveće udubine. Ptice izlijele su iz procijepa i kriješe nam nad glavama. Dan je bio borav uza kišu, a Split i Kaštela, pa otoci do Visa bili su na dlanu. Čuje se ono: »A, znaš da je lipo!« A stari vadi blok i skicira, da kod kuće to uljepša. Poslije okrepe grupa je krenula opet u nepoznato. Kome daj ruku, kome pridrži nogu, tek odjednom nekakav kao Tominškov put, ali bez užeta. Stisli se uz stijenu, pa kako koji prođe — vraća mu se snaga — ruga se drugome. »Nikad više bez užeta ovdje, pa još sa novim cipelama!«

Na vrhu vođa puta daje upute: »Na bezimenoj koti uspostaviti čelično uže i cito put osigurati željeznim klinovima!«

Par mjeseci kasnije put je bio markiran i ospozobljen za svakoga. Proslavili smo njegovo otvorenje — uzidana je još jedna »stopenica«.

Zima je pritisla neobično za naše krajeve. Snijeg je zabijelio na Mosoru dosta često. Probijamo se prema planinarskom domu, a ne vidiš puta. Ovdje se ukrštava pet puteva; koji je naš današnji? »Svirala naprijed i puši u nju do iznemoglosti. a mi čemo za tobom!« Krasne su naše zavijane škarpe! Svaki korak garantirano možeš slomiti nogu. Ispetljasmu se jedva do doma, a običaja radi, kriv je bio voda, jer »ne zna put!«.

A vođa piše nešto u svoj notes i čita:

»Drug A. skladištar ima da izda »od otpadaka« cijev od 3 metra i pocinčanog lima za putokazne table dimenzijske te i te.

Drug B. bravarski će izraditi uz pomoć svojih omladinaca stup prema skici druga C. tehničara.

Drug D. bojadisar obojiti će stup i staviti natpise.

Drug E. polu-šofer ukrcati će sve u kamion.

Drug F. klesar, a to je »isto« što i zidar, će iskopati rupu i cementirati stup.

Drug G. voda će voditi nadzor, ljutiti se i dati konačni blagoslov.

»A ja, a ja?« — čulo se sa svih strana. — »Nosit ćete na leđima: cijev, table, cement, mješinu vode i ostalo.«

Par mjeseci kasnije na onom nezgodnom mjestu stajao je čvrsti petokraki putokazni stup — opet jedna »stopenica« više.

Sunčamo se u zavjetrini od bure na samom vrhu, a hladovine ma ni toliko, da se zmija skloni. »Speci ćemo se danas, gdje nas je samo doveo!« Vodino krupno tijelo za čas je brundalu učinilo hlad, pa će mu: »Ako hoćeš više hlada, onda dodi, u nedjelju je ovdje po planu šumski dan, pa te više ne će peći sunce.«

Te »jedne nedjelje« pijuci su bacali iskre po plitkom terenu vrha, a danas se veselimo svakom boru, koji se primio. I opet jedna »stopenica« više.

I tako se »stopenice« nižu kao od šale uz pjesmu i gundjanje sa malo dobre volje. Smijala se i gundala grupa: »Ma ništa mu ne smiješ primijetiti, jer ti odmah odvali da je to u planu, kojega nam nikada nije pokazao, ali ga osjećamo.«

Grupa je uvidjela da *umor prolazi a zadovoljstvo ostaje*.

IZ PROŠLOSTI HRVATSKOG PLANINARSTVA

Izleti hrvatskih planinara

U broju 2 »Hrvatskog planinara« iz 1898 godine napisao je prvi urednik Dragutin Hirc, u rubrici gornjeg naslova, nekoliko opisa izleta, od kojih donosimo one o izletu na Klek i Risnjak. Ovi su opisi posebno zanimljivi zbog originalnog načina opisivanja i istaknutih starih naših planinara, koji su učestvovali na tim izletima.

Uredništvo

Izlet na Pečnik i Klek. Da se prouči i upozna proljetna flora Kleka, uputiše se 4. pr. mj. iz Zagreba u Ogulin gg. Nikola Faller, ravnatelj hrv. opere, Dragutin Hirc i prof. dr. Langhoffer, ovaj, da pravi entomologiska studija. Prispjevši u Ogulin, spreme se uz Dobru sa K. Harambićem, učiteljem i glavnim urednikom »Ogulinskoga Viestnika«, do Bukovnika, do kuda je ubrana mnoga liepa biljka, a odavle pod sunovratni Pečnik, gdje nadjoše takodjer mnogu riedku bilinu. Popeli su se užkim, kamenim grebenom do tamošnje pećine (spilje), a od ovdje pogibelju života neobičnim strmcem na sam Pečnik, odkuda uživahu prekrasan vidik na bielu Ogulin, na brieg Krpelj i cielu prezanimivu okolicu ogulinsku.

Drugim putem spuste se do rieke Dobre i podju Molinarijevim mostom u grad, sastav se uz put sa prof. dr. Heinzenom, koji je po podne prispio brzovlakom iz Zagreba. U noći prispiješe još dva planinara iz Zagreba, a u 5 sati u jutro sabere se družtvu, kojemu se pridružiše gg. šumar A. Cop, učitelj K. Harambić i stari Klekov znanac i poznanac Josip Magdić, koji je na Klekovu plješivu glavicu priveo mnogoga domaćega i stranoga stručnjaka i trajnih si zasluga stekao za proučavanje njegove planinske flore i preko granica domovine. Planinari se povezoše

Rudolfovom cestom do kuće Gjure Milanovića, koji obitava nedaleko Musulin potoka. Od ovdje počelo se uzlaziti preugodnom hladovinom i gustom šumom. Prijе 10 ure zahvatiše planinari Klek (1183 m.) te zanosno pozdraviše krajeve mile si domovine hrvatske i veličanstveni Triglav. Na Kleku ostalo se do podne, a tad se družtvu vraćalo strmim Perasovim jarkom u Turković selo, kamo je prispjelo za velike vrućine oko druge ure po podne, a odavle se pune torbe povratilo kolima u Ogulin.

Ovaj izlet i sam Klek opisat ćemo do skora u »Hrv. planinaru«.

Poslije izleta na Klek sastali se planinari u gostionici »Frankopanu«, kamo je došlo mnogo odlične gospode iz Ogulina, jedni, da čuju, kako se uzlazilo, drugi, da se nagledaju krasna cvieća iz planinske flore Kleka, a treći, da se sporazume glede osnovat se imajuće podružnice. Tom je prilikom g. Hirc nazdravio zanosnim riječima g. Finku, g. prof. dr. Langhoffer suputnicima gg. Šumaru Čopu, te učiteljima Harambashiću i Magdiću, a Nikola Faller prisutnomu mjestnomu načelniku g. Vukeliću.

Milo bijaše gledati načelnika, biela starca poput janjca, kad se je dignuo, da se zahvali, iztaknuv u zahvalnici i sve one, koji su si uz njega stekli bilo kakovih zasluga za Klek, a naročito g. Augusta Kosićeka, bivšega predsjednika kr. sudb. stola u Ogulinu i imovnu občinu ogulinsku. G. Vukelić zadao je tvrdu rječ, da će svakom mu danom prilikom u Ogulinu promicati svrhu planinarstva, koje rječi prisutni popratise sa oduševljenim i srdačnim živio.

Izlet na Veliki Risnjak. Radi veličajnoga vidika, osobitog ustrojstva, a najznačajnije i najbogatije alpinske flore Velikom Risnjaku pripada prvenstvo medju alpinskim bregovima domovine. Proljetna flora bijaše mu do sada nepoznata, dočim glede ljetne flore slovi daleko preko granice Hrvatske, pak je i zavičaj bjelolisti (Alpen-Edelweiss) i pjenišnika (Alpenröschen). Isto tako bijaše nepoznata entomologiska mu fauna, a sve ovo uzrok, da su se do njegovih silnih stena uputili planinari N. Faller, D. Hirc, prof. dr. Langhoffer i prof. dr. Milan Senoja. Iz Zagreba pošli su željeznicom 20. pr. mj. u Delnice, a odavle po podne u 6 sati pješice šumom crnogorice u Crni lug, odnosno Malo selo, kamo su prispjeli u 8 i pô, te se svratili u gostionicu Mije Stimača-Vrelca, gdje bijahu zadovoljno podvorenji i gdje su lagodno prenoćili. U pet sati u jutro, divno planinsko jutro, probudili se i do šeste ure za daleki put spremili. Vodio ih je Grga Stimač iz istoga sela. Krenuli su na Rebro, veličajnom smrekovom šumom u Rohać, odavle na Biela stiene (1142 m.) i došli u $\frac{7}{4}$ na Mali Bukovac, (1258 m.) odkuda krenuše preko Velikog a Bukovca (1260 m.), gdje su ih zadirile osobite dolomitne stiene, koje će se od sada zвати »Mikulinstiene» na spomen g. Nikoli Falleru.

Iz V. Bukovca dodjoše planinari do vrha Studenca, odkuda zakrenuše prama Smrekovcu, gdje je planinarska koliba. Prijе, što su došli onamo, zadirivo ih je Mali i Veliki Risnjak, njihovi poput šećera bieli dolomiti, a po njima crne šume klekovine ili borića (Pinus Mughus, Krummholz). U Smrekovac dodjoše u 9 sati i odmoriše do pô sata, založiv svaki jedno jaje, zarezak kruha i okriepiv se čašom vina. Za pô sata evo ih već pod Malim Risnjakom (1422 m.), čim stupiše u pojaz klekovine, a na Slosserovu livadu, gdje su klicali od radosti, zagledav ono alpinsko bilje prekrasnih boja. Odmoriv, krenuše grebenom M. Risnjaka na Stošićev vršak, a odavle Vukotinovićevom livadom pod V. Risnjak sa zapadne strane od kuda do sada valjda nije nitko uzlazio. Torbarevim grebenom, preko torna i obora, gustom klekovinom, dodjoše planinari u labirint golih stena, kojima se uzpinjahu, kako je koji bolje znao i umio te izadješte na Grgina vrata. U $\frac{1}{2}$ 12 zahvatiše Dvoržakovu stenu, najvišu točku Risnjakovu, uzvev se 1528 m. visoko i pozdraviv zadovoljna i razdragana srca liepu domovinu, naročito Gorski kotar od Snježnika do Bjelolasice i od slovenskih planina do Jadranskoga mora. U 12 i pol vraćaju se planinari drugim pravcem prama Stošićevu vršku i opet do Slosserove livade, kamo su stigli za pô sata i pošli do mjesta, gdje ostaviše svoju hranu i pilo. Iz mlade bukove šume, planinskoga zatišja, krenuše na put u pô tri prama Medvedovim vratima, odnosno na Oštiri vrh (1224 m.), pak onda preko Debeloga vrha, Markova brloga i Bilevine, planinskim lazima, u seoce Zelin, a odavle u Mrzlu vodicu, kamo su došli u 6 sati pod večer. Odmoriv se, posjedaše planinari u kola te krenuše Srednjim jarkom u Loke na kolodvor, odkuda se u 9 sati i 55 časa zaputiše željeznicom u Zagreb, kamo su prispjeli u 6 i pô u jutro zdravi i vesela srca. Ovaj će izlet sa geografsko-planinarske strane za »Hrv. planinar« opisati prof. dr. Senoja, dočim će urednik napisati članak o planinskoj flori V. Risnjaka.

Iz planinarske literature

JOHN HUNT: USPON NA EVEREST
(John Hunt: The ascent of Everest, Hodder and Stoughton, 1953, London, XX + 300 strana).

Knjiga napisana u rekordno kratkom vremenu za manje od mjesec dan, najzad je izašla iz štampe pred nestrpljivu svjetsku javnost da priča o dogadaju koji je po svom značaju izašao daleko iz okvira planinarstva i alpinizma.

Autor je knjigu posvetio svima koji su pomogli da se ostvari djelo o kome se u knjizi govori. Poslije kratkog uvoda Vojvode od Edinburga i piščevog predgovora, knjiga počinje sa općim, više manje poznatim činjenicama o Everestu, kao i općim problemima jedne ekspedicije koja ima za cilj da se popne na njegov vrh. Sa vojničkom pedantnošću i smisalom za jasnoću, pisac je vrlo obiman i složen materijal podijelio u šest poglavljja: I pozadina problema, II planiranje i pripreme, III pristup, IV pripreme na terenu, V uspon i VI poslije uspjeha. Bez mnogo upuštanja u historijske činjenice, Hunt u prvom poglavljju pokušava da odgovori na pitanje zašto je to sve rađeno. Podvig na Everestu izlazi iz granica planinarskog uživanja, i teško je zadovoljiti se Malorijevim (nestao na Everestu 1924 god.) odgovorom: rješavamo problem zato što on postoji. Odgovor na to pitanje se više osjeća kroz knjigu kao cjelinu; uostalom to je bio jedan od glavnih piščevih ciljeva u pisanju knjige. Prelazeći na drugo poglavlje, pisac se upušta u niz detalja na koje se u pripremama moralo misliti, pri tome cijelo vrijeme vješto uspijevajući da ne bude dosadan. Nemoguće je ne biti impresioniran komplikiranošću ovih priprema, koje su u ovoj knjizi izložene na način koji pretendira prije svega da pruži tako dragocjeno iskustvo svima kojima bi ono moglo trebati, jer cijela knjiga obiluje stručnim podacima koji će zainteresirati svakoga ko planinari. Naročito je istaknut problem izbora učesnika ekspedicije, dok je o opremi na kraju knjige dat još i posebni dodatak. »Sastanci grupe«, piše Hunt »sastanci komiteta i potkomiteta; diskusije sa mnogobrojnim stručnjacima; posjete kontinentu radi savjetovanja sa himalajskim drugovima i isprobavanja opreme; radioemisije; članici za »Times«; mnogobrojna pošta; pošta; ponovno isprobavanje opreme i, ne najsporednije — razne društvene obaveze«. A iz knjige se vidi da ovo nije bilo ni izdaleka sve.

Potom se opisuje put u Nepal. Pričanje je ponegdje vojnički suho a ponegdje začinjeno zgodama koje ovom inače otegnutom putovanju daju prijatnu život. Same pripreme za uspon na vrh iznijete su do u detalj, vjerojatno sa namjerom da nekome i koriste. Neplaninar tu može da pojdi svoju maštu teškoćama i opasnostima koje je trebalo savladati, a planinari će naći i tu, kao i u cijeloj knjizi, masu korisnih tehničkih podataka rečenih autoritetom jednog osvajača Himalaja. Ono što ističe stil Johna Hunta jest jednostavnost izlaganja i smisao za bitno, koji su nadoknadiли sve što je bilo izgubljeno zbog brzine pisanja. Opisujući potanko lagano napredovanje uz glečere do južnog sedla, pisac uspijeva da dočara ono što je u Himalajima najteže shvatiti — nevjerojatne dimenzije stijena, vrhova i snagu elementarne prirode. Time nam ujedno i očrtava u pravoj svjetlosti veličinu ovog pothvata. Pričajući dalje o samom usponu, o prvom neuspjelom pokušaju, Hunt prepusta samom Edmundu Hillaryju, pobjedniku sa Maunt Everestom, da ispriča svoj doživljaj. Neposredno pričanje događaja, bez komentara, onako kako su se odigrali 29. maja 1953. god. na samom vrhu Maunt Everestu, ima i za čitaoca snagu doživljaja. »Osjećanje olakšanja — olakšanja da više ne moramo da sijećemo nogostupe u ledu, da više ne moramo da prelazimo grebene...« Tako je Hillary doživio uspon, a veličinu pobjede osjetio je tek dolje, sa drugovima: »Dirljivo je bilo moći kazati drugovima da svi njihovi napor u haosu razrovani ledene vodopada, obeshrabrujuće puzaće uz zasnježeni pakao Zapadnoga Cirkla, teško penjanje u zaledenoj stjeni Locea, i ubistveno naporan rad iznad Južnog Sedla, da su bili nagrađeni i da smo izašli na vrh.« Doživjeti vlastiti uspjeh kroz sreću drugih je zaista dostoјno osvajača najvišeg vrha svijeta.

Poslije uzbudnja oko pobjede priča o povlačenju sa planine je interesantna samo kao logičan završetak. Hunt ovdje još jedamput ističe ono što su drugi osvajači Himalaja već ranije istakli: pobjeda na Himalajima ne pripada samo jednom čovjeku, jednom navezu, ili čak ni jednoj ekspediciji. To je prije svega rezultat složnog i nesrebičnog rada jedne grupe ljudi i njihova podjednaka zasluga, uspjeh osiguran radom svih koji su prethodili i dostojan spomenik onima

koji se sa Maunt Everesta nisu nikada vratili.

Huntova verzija ovog velikog događaja, ispričana u knjizi »Uspon na Everest«, može samo da inspirira planinare odlučnošću i požrtvovanjem kakvo se traži u planini.

Knjizi je priloženo i nekoliko dodataka, i to dnevnik ekspedicije koji je vodio Wilfrid Noyce, zatim tekst plana za akciju i uspon kakav je bio razrađen još u Londonu. Charles Wylie je dao tehničke podatke o dijelovima opreme, T. Bourdillon je dao podatke o aparatu za kisik, a Griffith Pugh i George Band dali su podatke o ishrani i medicinska iskustva stečena na ovoj ekspediciji, koja se najviše tiču promijena na velikim visinama. Ovome su još priložene tabele ishrane, tovara i organizaciona shema.

Na kraju knjige nalazi se spisak pojedinaca i ustanova koji su doprinijeli opremanju ove ekspedicije, kao i rječnik izvjesnih alpinističkih izraza.

Knjiga je opremljena sa preko pedeset uspjelih fotografija, od kojih su neke u boji, sve na posebnom finom papiru.

Sve ovo čini da knjiga predstavlja jednu cjelinu, interesantnu priču i historijski dokumenat, kao i izvor na Himalajima provjerенog planinarskog iskustva. Zar se može onda željeti nešto drugo nego da ova knjiga postane pristupačna i našim planinarima. Ivan Stojanović

PLANINARSKI VODIČ SAMOBORSKIM GORJEM, SAMOBOR I OKOLICA

Planinarsko društvo »Japetić« u Samoboru izdalo je povodom 30 godišnjice planinarstva u Samoboru »Planinarski vodič Samoborskim gorjem«.

Ovaj vodič predstavlja zapravo dobro opremljeni veći prospekt Samobora i okolice sa opisom zanimljivosti i ljepote ovog pitomog kraja. Vodič sadrži također i adresar Samobora.

TURISTIČKI PREGLED

Glasilo Turističkog saveza Hrvatske.

Primili smo u zamjenu broj 1 i 2 »Turističkog spregleda«, koji izlazi sada već drugu godinu.

Sadržaj broj 1 je: M. Barbić — Turističke organizacije i zadaci propagandno-informativne djelatnosti u turizmu, Dr. L. Trauner — Uloga turizma u čuvanju narodnog zdravlja, zatim Pitanja domaćeg turizma, Iz inozemnog turizma i Iz rada Turističkog saveza Hrvatske.

Sadržaj broja 2 je slijedeći: ing. D. Alfier — Proširenje naše turističke organizacije i njeno financiranje u 1954. go-

dini, dr. L. Trauner — Uloga turizma u čuvanju narodnog zdravlja (svršetak), D. Culić — Napomene o izradi turističkih prospekata, Pitanje domaćeg turizma, Iz inozemnog turizma, Iz rada Turističkog saveza Hrvatske i Razne vijesti.

Ovaj broj donosi također popis planinarskih kuća i domova u Hrvatskoj.

LR

STRANA IZDANJA

MEDUNARODNA UNIJA PLANINARSKIH ORGANIZACIJA (UIAA) izdala je bibliografski bulletin iz kojega donosimo i u ovom broju djela izašla na talijanskom, njemačkom i engleskom jeziku.

Uredništvo

Monographie du parc national

RICCA-BERBERES, Mario
PER LE VALLI DI LANZO VERSO LA LEVANNA

Giappichelli. Turin. 1 vol.

Souvenirs et descriptions

ZAMBONI, A.

VITA SULL' APPENNINO

Soc. Ed. internationale. 1951. 1 vol. Ill.
Démographie et folklore

DJELA NA NJEMAČKOM JEZIKU

AURADA, Fritz

STEINERNES WUNDERLAND

Franksche Verlag. Stuttgart. 1951

Morphologie alpine

CYSARZ, Herbert

BERGE UBER UNS

Lichtenstein Verlag. Vaduz Fr. 6,50

Souvenirs & itinéraires

GROSSE, Margarethe

FRAUEN AUF BALLON- UND BERGFAHRTEN

Oest. Bergsteiger Zeitung. Vienne

Descriptions et souvenirs

HARRER, Heinrich

SIEBEN JAHRE IN TIBET

Ullstein. Berlin

Souvenirs

HERZOG, Maurice

ANNAPURNA. Erster Achttausender
Ullstein. Vienne (Trad. Herbert & Fur-
reg)

Histoire de la le ascension

BAUERNEBEL, Heinrich

VOM GLUCK, DAS UNS DIE BERGE
SCHENKEN

Europäische Verlag. Vienne. IX

Souvenirs d'excursions

DYHRENFURTH, Günther Oskar

ZUM DRITTEN POL. Die Achttausender
der Erde

Verl der Arche. Zürich

- Les 8.000 dela terre
HANNI, Robert
 VOM DACHFIRST ZUM KILIMAN-
 DSCHARO
 Spaten Verlag. Grenchen Fr. 9,90
 Souvenirs & descriptions d'ascensions
HELBLING, Ernst
 MORPHOLOGIE DES SERNFTALES
Geographia Helvetica. Avril 1952
 Kümmel & Frey. Berne
 Monographie géologique
HUBSCHMID, Johannes
 ALPENWORTER ROMANISCHEN UND
 VORROMANISCHEN URSPRUNG
 A. Francke. Berne.
 Etude linguistique
HUTTENLOCHER, H.
 VON GRANIT, GNEIS UND KRISTAL-
 LEN AN DER GRIMSEL
 Naturforschende Gesellschaft. Berne
 Etude géologique
KIENE, Hans & **ZINNER**, Robert
 DOLOMITEN. Ein Buch von Bergen,
 Menschen und Erlebnissen
 Oest, Bergsteiger Zeitung 78 sch.
 Géographie et souvenirs
KOSCH-STEHLI-GOTZ
 WAS FIND ICH DEN ALPEN?
 Franksche Verl. Stuttgart
 Plantes, animaux, insectes
KURZ, Marcel
 BERGE DER WELT. Band VI.
 Büchergilde Gutenberg. Zurich Fr. 18.—
LEDERMAIR, Josef
 AUF HEIMLICHEN FAHRTEN
 Inn Verl. Innsbruck. 1952
 Histoires d'animaux
LONGSTAFF, Tom
 EIN ALPINIST IN ALLER WELT
 Orell Füssli. Zürich. 1951
 Souvenirs et descriptions
DAIR UNTER DER EGGEN, Albuin
 DAS WUNDERWERK DER NATUR
 DAS LEBEN PFLANZE UND TIER
 Tyrolia. Innsbruck-Vienne-Munich
 Etude biologique
MAURER, Gilgian
 HAUSINCHRIFTEN IM SCHWEIZER-
 LAND
 G. Maurer. Spiez Fr. 16,80
 ETUDE FOLKLORIQUE
MURALT, A. von
 ZWANZIG JAHRE HOCHALPINE
 FORSCHUNGEN JUNGFRAUJOCH
 Stämpfli & Cie. Berne Fr. 7,30
 Monographie sur le travail de l'
 Institut du Jungfraujoch
PASCHINGER, Viktor
 DES GLOCKNERS EISGEFILDE
 Körnter Druck & Verl. Klagenfurt. 1951
 Etude glaciologique
PREROWSKY-KARL WLASAK, Gustav
- IRRAH! IRRAH!
 Waldheim-Eberlé Vienne. 1952. Ascen-
 sions das l'Atlas
REIMMICHL
 DER BERGNARR
 Tyrolia Verl. Innsbruck. 1952
 Roman dans le cadre du Tyrol
SCHMID, Walter
 GLUCKLICHE TAGE AUF HOHEN
 BERGEN
 Die Viertausender der Schweiz
 Hallwag. Berne. 1951
 Récits d'ascensions
JOST, Wilhelm
 DAS GRIMSELGEBIET UND DIE
 GLETSCHERKUNDE
 Naturforschende Gesellschaft. Berne
 Etude glaciologique et géologique
KLAGES, Jurg
 HERDENGLOCKEN
 Rotapfel. Zürich. III. Fr. 19,50
 Animaux, montagnes, plantes
KUHLKEN, Oskar
 DAS GLOCKNERBUCH
 Das Berglandbuch. Salzburg
 Le Gross Glockner dans l'alpinisme
KONIGER, Franz
 WALLISER ALPEN
 Rudolf Rother. Munich D. M. 3,80
 Itinéraires et ascensions
LOHRER, Hans
 DIE SCHWEIZ IM SPIEGEL
 ENGLISCHER LITERATUR 1849—1875.
 Juris Verl. Zürich Fr. 10
 Etude historico-littéraire
LUKAN, Karl
 KLEINER MENSCH AUF GROSSEN
 BERGEN
 Das Bergland Buch. Salzburg
 Montagne et humour
MAIX, Kur
 INIM BANNE DER DACHSTEIN-
 SUDWAND
 Bergland Buch. Salzburg. 1952
 Ascensions et souvenirs
MUMELTER, Hubert
 SKIFIBEL
 Nymphenburger Verl. Munich. D. M. 9,80
 Le ski en gravures et en vers
NOWAKI, Werner
 MODERNE ALLGEMEINE MINERA-
 LOGIE
 Vieweg & Cie. Braunschweig D. M. 5,80
 Etude scientifique
PAUSE, Walter
 DIE SCHULE DER GEFAHR IM
 ERLEBNIS DES BERGSTEIGENS
 F. Bruckmann. Munich D. M. 11.80
 Psychologie du danger
RAMBERT, Eugène
 DAS MURMELTIER MIT DEM
 HALSBAND

Origo Verl. Zürich (Trad. A. Graber)	
	Fr. 10,80
La marmotte au collier	
ROTHLISBERGER, Hans	
QUARTARGEOLOGISCHE BEOBACH-	
TUNGEN AM EGLINTON FJORD,	
BAFFINLAND, KANADA	
Naturforschende Gesell. Zürich. Dez. 1951	
Etude géologique	
STAUB, R & DANIKER, A. V.	
DIE PASSLANDSCHAFT VON MALOJA	
UND DIE GLETSCHERMUHLEN	
Bischofberger. Coire	
Géologie & glaciologie	
THOMMEN, Eduard	
TASCHENATLAS DER SCHWEIZER	
FLORA	
Birkhäuser, Bâle. 2e ed.	Fr. 13,50
Botanique	

WEBER, Fritz	
DER BERG SCHWEIGT	
Styria-Steir Verl. Graz-Vienne. 1951	
Roman alpestre	
TICHY, Herbert	
ZUM HEILIGSTEN BERG DER WELT	
Seidel & Sohn. Vienne. 1949	
Voyage en Afghanistan et au Tibet	
DJELA NA ENGLESKOM JEZIKU	
BAKER, G. P.	
MOUNTAINERING MEMORIES OF THE	
PAST	
Privately printed. 1951	
Souvenirs d'ascensions	
BEER, G. R. de	

(nastavak slijedi)

V I J E S T I

PRVI PLANINARSKI SEMINAR PD «MOSOR» SPLIT

U toku zimskih školskih praznika, u razdoblju od 17.—24. siječnja 1954. g., omladinska sekcija PD »Mosor« Split priredila je za svoje članove, u planinarskom domu na Mosoru tečaj za gorske vodiče. Rad tečaja odvijao se ovim redom:

17. I.

Rano ujutro krenulo se iz Splita kamonom do Gornjeg Sitna. Odmah po dolasku u dom otvoren je tečaj i održana su predavanja o meteorologiji i opasnostima u planinama. Poslije podne održano je predavanje: »Povijest planinarstva i alpinizma«.

18. I.

Ovoga dana održana su tokom jutra predavanja iz orientacije i čitanja kartata, a poslije ručka pošlo se na terensko hodanje (Dom—Istarska vidilica—Gromettina glavica—Kičere—Dom). Putem se raspravljalo o tehnički hodanja. Prije večere održano je predavanje o signalizaciji u planini sa vježbama, a poslije večere noćenje izvan kuće.

19. I.

Odmah poslije doručka pošlo se na vježbe izgradnje bivaka u snijegu, te privremenog skloništa u šumi i stjeni.

Poslije podne vrijeme je iskorišteno za predavanje o kretanju pomoću karte i kompasa (orientiranje karte, skice puta, azimut, određivanje stojne točke). Naveće je bila diskusija o planinama Jugoslavije.

20. I.

Radni dan započet je vježbanjem u kretanju pomoću azimuta i pripremama za poslijepodnevnu turu. Poslije ručka tečajci su u grupama pošli na turu Dom—V. Kabal 1.340 m—Dom, kretajući se pomoću skice puta. Pri povratku tečajcima je prikazano zaustavljanje pada i izrada stepenica — sve u snijegu.

21. I.

Ovaj dan je iskorišten za markiranje. Markiran je jedan od najljepših i najinteresantnijih prilaza Domu, koji je nazvan »Moj prolaz«. Put je izgrađen i mjestimično osiguran. Uložen je cijeli dan, ali zato nije izostao uspjeh. Tečajci su ovom prilikom pokazali da imaju smisla i za markiranje i da će društvo imati u njima dobre članove za ovakav rad. Predveče je održano predavanje o planinskoj fauni i flori.

22. I.

Za ovaj dan određeno je vježbanje podizanja šatora i uređenje logora, te predavanje o dišnim organima i njihovoj njezi. Naveće se vježbalo u čitanju karte.

23. I.

Zarana se pošlo na turu Dom—Lugarnica—kota 882—Zagrađe—Dom. Putem se vježbalo određivanje stojne točke, odbiranje puta po raznim terenima i prelaženje prirodne prepreke (stijene). Poslije podne održana su predavanja o organizaciji i pripremi ture, te o planinaru, a naveće o ulozi gorskog vodiča.

24. I.

Poslije doručka započeli su ispitni, koje su tečajci s uspjehom završili. Uglavnom su svi zadovoljili, a neki su se naročito istakli i pokazali veliki interes za planinarstvo uopće. Tečaj je završen i pošlo se kući uz pjesmu i smijeh. Ovaj tečaj je pokazao da u Splitu ima veliki broj mlađih ljudi koji imaju interesa za planinarstvo, a pogotovo alpinizam, samo u nedostatku rekvizita i stručnog znanja, nisu u stanju da se usavršavaju i unapređuju na tom polju djelovanja. Tečajem je osposobljeno 15 novih, mlađih gorskih vodiča, koji su spremni da vode mase u planine i da propagiraju planinarstvo.

Tečajem je rukovodio drug Vlado Jelaska, pročelnik omladinske sekcije PD »Mosor«. Ekonom je bila drugarica Tonka Čakarun, a učesnici su bili: Jerko Ljubetić, Ivo Ganža, Berigoj Ujević, Mirko Prelas, Ivo Poljičanin, Ivo Krstulović, Stanko Marinčić, Boris Kambić, Ante Randsić, Ico Čakarun, Ivo Pinterić, Mario Štambuk, Vedran Antonini, Josip Krnić i Damir Tončić.

Teoretsku nastavu vršili su prof. Mladen Krpan, Mario Petrošić, Ivan Jurić, Ante Grimani, Zvonko Kovač, Stanko Gilić i Dragan Stojković, dok je praktičnom nastavom rukovodio Vlado Jelasic.

IZ ALPINISTIČKIH ODSJEKA

Godišnja skupština Alpinističkog odjeljka Planinarskog društva »Zagreb« — Matica održana je 21. I. 1954. Prisustvovali su delegati bratskih AO, kao i predstavnici uprave društva. Starom odboru dana je razrešnica, a u novom odboru izabran je za pročelnika alpinista Alfred Židan, dok je tehnički referent Stjepan Jecić.

Na skupštini je zaključeno, da treba glavnu pažnju posvetiti ideologiji planinarstva i alpinizma, alpinističkoj školi, drugarstvu, i izgradnji skloništa na Kleku. U planu rada za 1954. godinu posebno je predviđeno 6 točaka koje se odnose isključivo na proslavu 80 godišnjice planinarstva u Hrvatskoj.

Odsjek broji 16 alpinista i 16 alpinističkih pripravnika uz brojne saradnike.

Članovi su u 1953. godini izveli 191 uspon iznad 2000 m i 111 preko 3000 m, te 98 penjačkih uspona. Posjećene su bile skupine: Prenj, Velebit, Kapela, Julijiske Alpe, Savinjske Alpe, Visoke Ture, Ötzalske Alpe, Savojske Alpe i Pirineji.

Posebno se mora naglasiti pohod u skupinu Mt. Blanca, kojeg je organiziralo PD »Grafičar«, a na kojem je sudjelovao načlan drug Kivač, dok je u Pirinejima bio drug Perger.

Penjački usponi su i ove godine bili najobiljniji u stijeni Kleka, gdje je učinjeno 35 penjačkih uspona. U Sjev. triglavskoj stijeni izvedeni su usponi u Jugovom stupu, Skalaškom smjeru Dušgom njemačkom smjeru i drugima. Osim toga penjano je u Velebitu, Julijanskim Alpama, Savinjskim Alpama i visokim planinama inozemstva. Također su prvi puta naši članovi izveli grebensko priećenje Savinjskih Alpa, pod djelomično zimskim uvjetima.

U masivu Prenja je osim drugih izveden i izvanredno težak uspon u stijeni Otiša, kojeg su učinili mlađi penjači odsjeka: Jecić, Kučan i Škreb.

Nažalost, odsjek je ove godine doživio i dva velika udarca. Izgubili smo iz svoje sredine druga Ivu Babića-Dalskog, koji je smrtno stradao u jugoistočnoj Glavi Kleka, te Milana-Dadu Šafrana, koji je poginuo u stijeni Postingrada iznad Boke Kotorske prigodom silaska.

Svojih izgubljenih drugova odsjek će se trajno sjećati, jer su bili vrlo aktivni pripadnici te alpinističke zajednice.

M. Z.

Prvi terenski pohod u okviru proslave 80-godišnjice početka planinarstva u Hrvatskoj, izveli su članovi Alpinističkog odsjeka PD »Zagreb«—Matica. Na skijama su prešli turu Zalesina—Stari Laz—Mrkopalj—Begovo Razdoblje—vrh Bjelolasice (1533 m)—Mrkopalj—Lokve.

Prvi je ovu turu sa još dva druga izveo poznati planinarski radnik i pionir skijaškog sporta dr. Ivo Lipovščak. Bilo je to pred 40 godina, kada su skije prvih skijaških natjecatelja zaorale snježnim padinama okolice Mrkopalja.

Kod tog prvog poslijeratnog uspona (7. II. 1954.) sudjelovalo je 6 članova, a vrh je dostignut po magli i snježnoj mečavi kod temperature od -12° C. Iz Begovog Razdolja trajao je uspon 3 i po sata.

Alpinisti pripremaju još niz značajnih uspona i pohoda, te će se time sjetiti svih onih brojnih planinara i alpinista, koji su te ture izveli pred nizom godina. To će biti jedan doprinos iz alpinističkih redova za proslavu i veličanje ove jubilarnе godine.

M. Z.

**IZLOŽBA OMLADINSKE SEKCije
PLANINARSKOG DRUŠTVA
»ZAGREB«**

U prostorijama PD »Zagreb«-Matica održana je od 22. II. do 6. III. vrlo zanimljiva izložba rada Omladinske sekcije, u čast 80-godišnjice planinarstva u Hrvatskoj. Mladi su planinari izložili preko stotinu fotografija, dvadesetak crteža i karikatura, te više albuma i dnevnika.

Veći dio izloženog materijala posvećen je radu na terenu. Prikazani su redom najznačajniji događaji, izleti i ture omladinaca u protekloj godini. Dvadesetak fotografija prikazuje tečaj sekcije na Bijelim Stijenama, održan 18.—24. VIII. Odmah do Bijelih Stijena prikazan je Klek, gdje su omladinci pomagali članovima AO-a na gradnji bivaka. Slike sa Kalnika pokazuju, da omladinci ne zaboravljaju ni niže planine. Iz mnogobrojnih slika sa Sleta na Plitvičkim jezerima vidi se, da su članovi OS sudjelovali u velikom broju na toj manifestaciji. Izložene su slike sa Mosora — uz Vickov stup, iz Julijskih alpa — uz Aljažev stup. Slike iz Savinjskih Alpa, Medvednice ljeti i zimi, sa skijaškog tečaja, koji je imao dvadeset učesnika (Sljeme 18.—25. I.) pokazuju samo dio rada ove sekcije; posjeti mnogim krajevima i planinama zbog pomanjkanja prostora i fotomaterijala nisu prikazani.

Posebno su značajni dijelovi izložbe, koji su posvećeni radu članova u GSS i pokojnom članu Stanku Kempniju.

Pažnju svih posjetilaca privlači i grupa crteža i karikatura »Što kamera nije ulovila«. Tu su prikazani razni komični momenti sa izleta i tura.

Iz ilustriranog grafikona se vidi, da članovi OS rade i u drugim sekcijama, i to šest u AO, dva u špiljarskoj, a trojica su članovi GSS.

Izložba je privukla pažnju mnogih mlađih planinara, ali i starijih, jer oni vide, da su u članovima ove sekcije našli vrijedne nasljednike. To dokazuje i činjenica, da su baš omladinci dali prvu izložbu u jubilarnoj godini hrvatskog planinarstva .

Željko Kućan

**VIJESTI IZ INOZEMSTVA
TALIJANSKA EKSPEDICIJA
NA K 2-CHOGORI**

Ovoga proljeća kreće jedna talijanska ekspedicija u područje Baltoroglečera sa ciljem da osvoji vrh K 2-Chogori, koji je visinom od 8611 m drugi vrh svijeta. Ovu ekspediciju predvode prof. Ardito Desio i poznati alpinista Riccardo Cassin.

Prošle godine je Amerikancima uspjelo postaviti jedan logor na visini od 8000 metara, ali su ih loše vremenske prilike prisilile na uzmak. Kod povratku su doživjeli i nesreću, kod koje je izgubio život poznati geolog Arthur Gilkey. LR

**SNIMANJE USPONA
NA NANGA PARBAT**

Snimateljima ekspedicija na Everest i Nanga Parbat nije uspjelo snimiti zadnje prizore uspona na te vrhove, pa su neka filmska poduzeća došla na ideju, da angažiraju Hermanna Buhla, s kojim bi na vrhu Jungfrau snimali uspon na Nanga Parbat. Ovu je vijest donio talijanski list »Le Scarpone«.

LR

NANGA PARBAT

Švicarski časopis »Les Alpes« javlja, da je povodom vijesti raznih novina, koje su izražavale sumnju, da je austrijski alpinista Hermann Buhl izvršio sam uspon na vrh Nanga Parbat 8125, ova sumnja potpuno otklonjena stvarnim dokazima, koje je objavila Visoka tehnička škola u Münchenu, Institut za fotogrametriju, topografiju i opću kartografiju, kao i ostalim dokazima, koje je doprinjeo sam H. Buhl.

LR

ARGENTINCI NA HIMALAJI

Argentinski alpinisti spremaju se da ovog proljeća okušaju svoje snage u Himalaji, pa organiziraju ekspediciju, koju će predvoditi poručnik Francisco Ibanez. Njihov cilj je ni više, ni manje nego Dhaulagiri.

